

Bekir Büyükarkın'ın Romanlarında Siyasi Hareketler

Sedef Yılmaz

Lisansüstü Eğitim  ğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı dalında Yüksek Lisans Tezi olarak
Sunulmuştur.

Doğu Akdeniz  niversitesi
şubat 2014
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Elvan Yılmaz
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof.Dr.Rza Bashırov
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr.Adnan Akgün
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Adnan Akgün _____
2. Prof. Dr. Oğuz Karakartal _____
3. Yrd.Doç. Dr. Ertuğrul Aydın _____

ABSTRACT

In this work, the three novels of Bekir Büyükarkın, *Belki Bir G n*, *Yoldaki Adam* and *G n Batarken* are studied in terms of political movements reflection on imaginary world.

In the first part of the study, the life, style and works of Bekir Büyükarkın are examined. In the second part, the novels in Turkish Literature discussing about political movements are studied. In the third part, the novels are considered one by one, people's analysis, place, time, language and style are studied. In the last chapter, the results of how political movements reflected on the novels of Bekir Büyükarkın are given.

Keyword: Bekir Büyükarkın, novel, political movements.

ÖZ

Bu çalışmada, Bekir Büyükarkın'ın *Belki Bir Gün*, *Yoldaki Adam*, *Gün Batarken* adlı romanlarında siyasi hareketler konusu incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Bekir Büyükarkın'ın hayatı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Bekir Büyükarkın'ın siyasi hareketler konusu işlenen romanlar tek tek ele alınarak, kişilerin tahlili, mekân, zaman, dil ve üslûp konusu incelenmiştir. Sonuç bölümünde, Bekir Büyükarkın'ın romanlarında siyasi hareketler konusunu nasıl işlediğine dair sonuçlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bekir Büyükarkın, roman, siyasi hareketler.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana yardımcı olan danıőmanım Prof. Dr. Adnan Akgün'e, en son aőamada bana yardımcı olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Aydın'a, her zaman bitmek bilmeyen sorularıma hiç uőenmeden cevap veren, yaratıcılığıyla beni őaőırtan, iyi bir dinleyici ve en önemlisi de iyi bir arkadaő olan babama, sevgili anneme, bu aőamada beni yalnız bırakmayan, her zaman manevi destekleriyle yanımda olan canım arkadaőlarıma teşekkür ederim.

Babama

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖN SÖZ	ix
1 GİRİŞ	1
1.1 Bekir Büyükarkın'ın Hayatı	1
1.2 Bekir Büyükarkın'nın Eserleri	2
2 BEKİR BÜYÜKARKIN'IN ROMANLARINDA SİYASİ HAREKETLER.....	5
3 BELKİ BİR GÜN.....	5
3.1 Kişiler.....	5
3.1.1 Padişah	5
3.1.2 Padişah Yanlıları	7
3.1.3 İsyancılar	10
3.2 Mekân.....	13
3.3 Zaman.....	14
3.4 Dil ve Üslûp	19
4 YOLDAKİ ADAM	23
4.1 Kişiler.....	23
4.1.1 Padişahlar	23
4.1.2 Padişah Yanlıları	25
4.1.3 Jön Türkler	26
4.2 Mekân.....	30

4.3 Zaman.....	31
4.4 Dil ve Üslûp	37
5 GÜN BATARKEN	40
5.1 Kişiler.....	40
5.1.1 İttihat ve Terakkiciler.....	42
5.1.2 Hürriyet ve İtilafçılar	42
5.2 Mekân.....	45
5.3 Zaman.....	48
5.4 Dil ve Üslûp	54
SONUÇ	58
KAYNAKÇA.....	60

ÖN SÖZ

Bekir Büyükarkın, uzun yıllar tarih çalışmaları yapmış, romanlarının çoğunu da tarihe ışık tutmak amacıyla Türk tarihinden beslenerek kaleme almıştır. Bu çalışmamızda, Bekir Büyükarkın'ın tarihî romanlarında “siyasi hareketler” döneminin konusu ele almaya çalıştık.

Yazarlık hayatı boyunca on üç roman yazan Bekir Büyükarkın'ın bu romanlarından üçü tarih ve siyasi hareketler konusunu işlemektedir. Biz de yazarın, *Belki Bir Gün* (1965), *Yoldaki Adam* (1973) ve *Gün Batarken* (1981) romanlarında işlenen “siyasi hareketler” döneminde gerçekleşen tarihi gerçeklikler, siyasi hayat, sosyal yaşantı ve o dönemdeki yaşanan aşklar milli şuur vurgulanan yönleriyle tematik açıdan incelemeye çalıştık.

Bekir Büyükarkın'ın özellikle *Tanyeri* romanında Türk kültürü ve milli şuurun varlığını canlandığı; yine diğer romanlarında tarihi kaynakların dışında, anılardan, kendi devrinin yaşayış biçimlerinden yararlandığını görmekteyiz.

Bekir Büyükarkın'ın *Belki Bir Gün* romanı, III. Selim'in saltanat yıllarını, Nizam-ı Cedid'in kurulmaya çalışıldığı, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığı sancılı bir dönemi ve o dönemdeki halkın sıkıntılarını başarılı bir şekilde anlatır. Kahramanların hikâyesiyle şekillenen olay örgüsünde ise, o dönemin siyasi olayları, taht kavgaları gözler önüne serilir. Yazarın *Yoldaki Adam* romanı Meşrutiyet ve sonrasında yaşanan sıkıntılarını, taht kavgalarının, çekişmelerin, aile içerisindeki olayların ayrıntılı bir şekilde anlatır. *Gün Batarken* romanı da, Osmanlı Devleti'nin çöküşünün ıstırap verici hikâyesi ve bu arada İstanbul'daki kaos durumu, I. Dünya Harbi'ne

girişimizi, Birinci Kanal Harekâtı'nı ve Çanakkale Savaşı'nın detaylarını, parti çekişmelerini, o dönemde çekilen sıkıntıları, Türk askerinin ve milletin dayanıklılığını, direncini ve sabrını o günün atmosferi içinde yaşarcasına anlatmıştır.

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Bekir Büyükarkın'ın Hayatı

Bekir Büyükarkın, 1921'de İstanbul'un Etyemez semtinde dünyaya gelmiştir. Baba adı Ahmet, anne adı ise Nadire'dir. Babası aslen Malatyalı, annesi Nadire Hanım ise Kastamonuludur.

Yazar, 1939'da Vefa Lisesi'ni, 1942'de Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda muhasebe bölümünü bitirmiştir. Tarih merakı onu, tarihi roman yazmaya ve konularını Türk tarihinden almaya götürmüştür. Tiyatro merakı ise birçok piyes telif etmesine sebep olmuştur. Yazı yazmaya lise yıllarında tiyatro eserleri yazarak başlamış, yine o yıllarda *Efe* isimli bir piyes yazmış aynı zamanda sahneye koymuştur.

Şiir, roman, hikâye, tiyatro ve senaryo türlerinde eser veren Bekir Büyükarkın, daha çok romanlarıyla ön plana çıkmıştır. Diyebiliriz ki, tarih merakı onu romancılıkta başarılı kılmıştır. Nitekim yıllarca tarih hakkında araştırmalar yapan yazar, daha sonra yazmış olduğu romanlarında bu yapmış olduğu araştırmaları kullanmıştır. Böylelikle, yazar hem romanlarında geçmişi günümüze taşımış; hem de tarihin derinliği ve milli kültürün zenginliğini gözler önüne sermiştir.

Bekir Büyükarkın tarihimizin krizli dönemlerini, tarihi gerçeklere dayanarak romanlarında iŖleyen yazar, krizlerin mahiyetini, krizden çıkma azim ve niyetinin doğrultusunu okuyucularına hissettirmeye alıŖır.

Yazar, *Kavuk* adlı oyunu ile 17.12.1986'da Kültür Bakanlığının açtığı Orta Oyunu Metin yarıŖmasında ödül kazanmıŖtır.

1998 yılında İstanbul'da  len Bekir Büyükarkın, edebiyatımıza özellikle, roman ve tiyatro türlerinde ciddi katkılar yapmıŖtır.

1.2 Bekir Büyükarkın'nın Eserleri

Ŗiir:

1. R zg r (1965)

Roman:

1. Uğrak (basılmamıŖ)
2. Cadıların Kırbaı (1945)
3. Maske (1956)
4. Bir Sel Gibi (1961)
5. Son Akın (1962)
6. Belki Bir Gün (1965)
7. Suların Gölgesinde (1966)
8. Tanyeri (1967)
9. Bozkırda Sabah (1969)
10. Yoldaki Adam (1972)
11. Gün Batarken (1976)

12. Kutludağ (1979)

13. Gece Yarısı / İşgal Altında İstanbul (1987)

Hikâye:

1. On İki Masal (1942)

Tiyatro:

1. Dökmeci (1947)

2. Yarısı (1967)

3. Armutlar (1970)

4. Yolcular (1970)

5. Duman (1970)

6. Keçiler (1970)

7. Soyтары (1974)

8. Balıkçı (1974)

9. Genç Osman(1974)

10. Tanyeri (1981)

11. Kavuk (1987)

12. Bozkırda Sabah (1988)

Senaryo:

1. Soyтары

2. Yarısı

3. Yoldaki Adam

4. Son Akın

2. Tarihten Hikâyeler (1996)

Bölüm 2

BEKİR BÜYÜKARKIN'IN ROMANLARINDA

SİYASİ HAREKETLER

Bekir Büyükarkın'ın romanların tematik olarak ön plana çıkan noktalardan biri de siyasi hareketlerdir. Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemleri başta olmak üzere, siyasi hareketler onun özellikle tarih eksenli romanlarının çatısını oluşturmuştur. Yazar, aynı zamanda birer belge-roman özelliğini de taşıyan bu romanlarında, siyaset-toplum ilişkisi ve batıya yönelik noktalarında bizlere ışık tutar. Onun romanlarında, III. Selim devrinde orduda yapılan ıslahat hareketleri, imparatorluğun yönünü batıya çevirmek zorunda kalışı, Yeni Osmanlılar hareketi gibi siyasi temalar roman-tarih-kurmaca ilişkisi içinde ele alınır.

Bölüm 3

BELKİ BİR GÜN

Belki Bir Gün romanı, yıllarca süren bir hayat mücadelesi içinde umutları, özlemleri ile bekleyen kişilerin bir hikâyesidir. Bu roman, III. Selim'in saltanat yıllarını anlatır. Roman, sadece geçmişin değil; geleceğin de umudu olan bir teselliye konu alır. Nizam-ı Cedid teşkilatının tesirine yol açan hadiseler ve vakalar hikâye edilerek; Türk'ün yeniden derlenip toparlanacağı günleri canlandıran, Yeniçeri Ocağının kaldırılarak yeniliklere gidildiği sancılı bir dönemi ele alır. Yine bu roman, iki yüz asır öncesi dönemi devlet şuurundan ilhamını alan kahramanlarını sarayda, serhatlerde, İstanbul sokaklarında maceradan maceraya koşmalarını anlatır. Roman, aynı zamanda, devlet şuurunun ve Türk'ün siyasi tarihteki olayların ve krizlerin değerlendirilmesi, yeniden büyük devlet olma ümidi içinde yaşayanların da bir hikâyesidir.

3.1 Kişiler

3.1.1 Padişah

Sultan Selim

Belki Bir Gün adlı romanda, Sultan Selim hakkında karakteristik özelliklere çok yer verilmemiştir. Sultan Selim 14 Aralık 1761 yılında Topkapı Sarayı'nın çinilerle kaplı, atlaslarla döşenmiş, tavanı altın yıldızlı bir odasında gözlerini dünyaya açar. Sultan Selim'in annesi Mihrişah Sultan, babası ise yenilik taraftarı III. Mustafa'dır.

Selim, uzun boylu, yakışıklı, tüm cariyelerinin başını döndüren bir padişahdır. Halk, onu çok sever. Cariyelerinden olan Nevcivan Hatun, Sultan Selim'i çıkarları için sevmektedir ve onunla evlenmek ister. Ancak Sultan Selim bu cariyeye âşık olmasına rağmen onunla evlenmeyi bir türlü düşünemez. Sultan Selim Nevcivan Hatunla her gece birlikte olur. Her şey sultanın istediği gibi gitmektedir. Nevcivan Hatun Kocaların Mehmet'i görüp ona âşık olduğu an ise her şey bozulur. Nevcivan ile Kocaların Mehmet'i arasında şehvetli şeyler yaşanır. Zamanla Kocaların Mehmet, Nevcivan'ın Sultan Selim'in gözdesi olduğunu öğrendiğin de onu terk eder. Çünkü Kocaların Mehmet, Sultan Selim'i çok sevmektedir.

İstedliğini alamayan Nevcivan, Sultan Selim'in yardımcılarında olan Ramiz Ağa'yı ayartır ve onunla evlenmek ister. Bunu öğrenen Sultan Selim, Ramiz Ağa'ya başta kızmış olsa da sonra onların evlenmelerine izin verir. Bu evlilikten sonra Sultan Selim aşka küsmüş her şeyini tahtına ve halkına daha çok adamaya başlamıştır. 1795'te tahta çıkan Sultan Selim, 29 Mayıs 1807 tarihinde 46 yaşındayken tahttan indirilir. 18 yıl halkına padişahlık yapmış olan Selim, galeyana getirilen halk tarafından istenmeyen bir padişah olur. Artık sarayda ne saz sesleri ne de dudaklardan dökülen nameler duyulur.

Sultan Selim'in yerine tahtta çıkan I. Abdülhamid'in oğlu IV. Mustafa, Selim'in bıraktığı ne kadar iyi şey varsa hepsini yakar yıkar. IV. Mustafa, geleceği iyi görebilen bir insan olmadığından mürtecilerin elinde oyuncak olmaktan kurtulamaz. IV. Mustafa'nın tahta çıkışından itibaren tam on dört ay geçmiştir. Bir yaz sabahı 15.000 asker ile Alemdar Mustafa Paşa ve Kocaların Mehmet Topkapı Sarayı'nda kapalı olan Sultan Selim'i kurtarmak için sarayı kuşatırlar. Ancak halk tarafından çok sevilen ve sayılan bir padişah olan Sultan Selim, hançerlenerek

öldürülmüş bulunur. Her yer kanlar içindedir. Onu gören Kocaların Mehmet acı acı bağırır.

3.1.2 Padişah Yanlıları

Kocaların Mehmedi

Romanda geniş yer verilen başkahramanlardandır. Mehmet kırk yaşlarında, yakışıklı, cüsseli ve güvenilir bir adamdır. Kadınların başını döndürecek kadar yakışıklıdır. Sultan Selim'in en gözde cariyesi Nevcivan ve Ramiz Ağa'nın kız kardeşi Cihan Hatun, ona sıırsıklam âşıktırlar. Başta Nevcivan'ın cazibesi, Kocaların Mehmet'in de başını döndürmüş ise de ilerleyen zamanlarda Sultan Selim'in gözdesi olduğunu öğrendiğinde bu kadını bırakır ve ne olursa olsun görüşmeyeceğine yemin eder. Onun asıl adı Mehmet'tir. Mehmet Yerköy'de Nemçelilerle çarpışırken, yeniçeriler tarafından güzel eşi ve çocuğunu ayaklarını bağlayıp nehre atmak suretiyle katletmişlerdir. O günden sonra içi nefretle dolu olan Kocaların Mehmet'i, kalbinin kapılarını aşka kapatmıştır. O, dimdik duran alev alev yanan gözleri ile Sultan Selim'e kendisini hayran bırakmıştır. Kocaların Mehmet'i tam bir Sultan Selim hayranıdır ve onun için canını vermeye hazır bir genç adamdır. Romanda bu durum şöyle ele alınmıştır:

“Bu gözlerde ümit ve arzu, ürkeklik ve utangaçlıkla çarpışıyor gibiydi... Belki de bu bol renkli gözler, bundan dört yıl evvel, genç erkeğin çakır gözlerindeki zalim bakışı, hayretle karışık vahşi alakayı bir kere daha görmek istiyordu... Genç adamın kafasının içinde iki kadın, birbirinden tamamen ayrı iki kadın durmadan çarpıştıyordu...”

“Nevcivan onu arzuluyordu belki de gerçekten seviyordu. O ise ne kadar saklarsa, genç kadında aşırı bir zevk buluyor, bunun hasretini çekiyordu. Cihana gelince emin değildi ona karşı ne hissediyordu bilmiyordu.”
(*Belki Bir Gün, 1961:193*)

Eşinin ve oğlunun ölümünden sonra Halil Ağa'nın bütün çabalarına rağmen bu özlenen hayatı bir daha elde edemeyecekti genç adam hep bunu düşünüyordu.

Halil Ağa

Halil Ağa, romandaki yardımcı kahramanlardan biridir. O tatlı, neşeli, kendini çok sevdiren bir adamdır. Halil Ağa, Kocaların Mehmeti'nin sağ koludur. Halil Ağa ona aşırı derecede sevgi ile bağlı ve saygıda kusur etmeyen ihtiyar ama bir o kadar akıllı ve dinç bir adamdır. Kocaların Mehmeti'nin yanından bir baba gibi hiçbir zaman ayrılmaz ve o nereye giderse arkasından gider. O, Kocaların Mehmeti'nin babasından kalan son yadigârdır. Halil Ağa hep bunu düşünerek her zaman Kocaların Mehmet'ine kız beğenir ve zorla da olsa onu evlendirmek ister. Halil Ağa, İstanbul'a geldiklerinde Ramiz Ağa'nın kız kardeşi olan Cihan Hatun'u çok beğenir ve Kocaların Mehmet'i ile evlendirmek ister. Nitekim Halil Ağa romanın sonunda birbirlerine âşık olan bu iki genci birleştirmeyi başarır.

Ramiz Ağa

Sultan Selim'in adamlarından biridir. Ramiz Ağa da büyük bir sevgi ve saygı ile padişahına bağlıdır. Cihan Hatun adlı kız kardeşi ile saraya yakın bir evde yaşarlar. Ramiz Ağa Sultan Selim'in gözdesi Nevciyan adlı cariyeye deliler gibi vurgun ama bu aşkı içinde yaşamayı tercih eden, gizli saklı evlerde onunla buluşan

biridir. Her ikisi de Sultan Selim'e ihanet etmenin vicdan azabını yaşarlar. Bir gece Ramiz Ağa, Kocaların Mehmet'ine ve Halil ağaya açılmaya karar verir. Ramiz Ağa onlara açıldığında hiç beklemediği bir tepki ile karşılaşır. Çünkü ikisi de Sultan Selim'i çok severler ve onun üzülmelerinden korkarlar. Olaylar burada kopma noktasına gelir. Üçü de Sultan Selim olayı duyduğunda ne olacağını kestiremezler. En sonunda Ramiz Ağa, Sultan Selim'e açılması gerektiğine ikna edilir. Sultan Selim hiç şaşırılmamış bir şekilde asilce davranır ve cariyesi Nevcivan'ı serbest bırakır. Ramiz Ağa ile Nevcivan'ın evlenmelerine müsaade eder.

Ramiz Ağa, aynı zamanda İstanbul'da, Kocaların Mehmet'ine ve Halil Ağaya yardım dokunan, onları evinde misafir eden iyi kalpli bir adamdır. 7 Temmuz 1795 tarihli gecede İstanbul yanarken, herkes birbirinden yardım dilerken üç beş adamın dayak attığı Ramiz ağayı o gece Kocaların Mehmet'i kurtarmıştır. O günden sonra onların birbirlerine yardımları dokunmuştur.

Cihan Hatun

Ramiz Ağa'nın kız kardeşidir. Çok güzel, iyi kalpli, ilk gördüğü andan beri Kocaların Mehmet'ine sırlıklam âşık olmuş bir genç kadındır. Evlerinde misafir olan Kocaların Mehmet'ine ve Halil Ağaya saygıda kusur etmeden bakar. Cihan Hatun romanın sonunda Halil Ağanında yardım ile Kocaların Mehmed'ine kavuşur.

Nevcivan

Sultan Selim'in gözdesidir. İstanbul'u yakacak derece güzelliği olan bir kadın şeklinde tasvir edilir. Sultan Selim ile sadece evlenmek ister ve bunu

gerçekleştiremeyince kaçış yolu olarak düşündüğü Ramiz Ağa ile gizli gizli buluşup onu yoldan çıkarmaya çalışır. Nevcivan, Ramiz Ağa ile evlenmek için her şeyi dener.

Nevcivan, bununla birlikte ilk gördüğü andan beri deliler gibi Kocaların Mehmet'ine âşıktır. Nevcivan ne yapıp edip dışarıdaki evine Kocaların Mehmet'ini çağırır. Kocaların Mehmet'i hiçbir şeyden habersiz gittiği bir evde Nevcivan'a âşık olur çünkü onun Sultan Selim'in gözdesi olduğunu bilmemektedir. Nevcivan Kocaların Mehmet'ini elde etmek için her şeyi yapsa da Kocaların Mehmet'i, onun Sultan Selim'in gözdesi olduğunu öğrendiği an bu ilişkiyi bitirir.

Ramiz Ağa da Nevcivan'a âşıktır. Kocaların-oğlu başta olumlu baksa da ilerleyen zamanlarda bu kadının Nevcivan olduğunu anlayınca Ramiz ağayı evlenmekten vazgeçirmeye çalışır. Ancak Kocaların Mehmed'i bunu başaramaz. Çünkü Nevcivan akıl edemeyeceği kadar akıllı ve bir o kadar erkekleri birbirine düşürecek derece güzelliğe sahiptir. Nitekim Ramiz Ağa bu aşka dayanamaz ve Sultan Selim'e aşkını itiraf eder.

Nevcivan romanın sonunda gerçek yüzünü Ramiz Ağaya gösterir. Nevcivan her dakika Kocaların-oğlunu, Mehmet'i düşünür. Nevcivan aslında Ramiz Ağa ile biraz da Kocaların Mehmet'ini görmek için evlenmiştir.

3.1.3 İsyancılar

Kabakçı Mustafa

Kabakçı Mustafa romanın sonunda Sultan Selim'i tahttan indiren asilerin elebaşı olarak görülür. 1807 yılının Mayıs ayında Osmanlı Sultanına karşı yabancılardan da aldığı destek üzerine harekete geçen asilerin lideri Kabakçı Mustafa'nın isyandan önceki hayatı karanlıktır. Kabakçı Mustafa, Sultan Selim' in

tahttan indirmesi yüzünden 1808 yılının Temmuz ayında Alemdar Mustafa Paşa'nın adamları ve Kocaların Mehmet'i tarafından Boğaz'daki evinde öldürülür. 25 Mayıs 1807 günü başlattığı isyanıyla meşhur olmuştur. Romanda bu durum şöyle ele alınmıştır:

“Karanlık çökmüştü... İki güne kalmaz yola çıkacaklardı yine. Zaman geçmiş İstanbul'a girmeye çalışıyorlardı. Artık vakit kaybetmediler. Hızla bir patikaya indiler, Pınarhisar ayanı Ali ağa yanlılarına sokulurken büyükçe bir evin önünde durdular. Sofa oldukça aydınlıktı. Yağ kandilleri ince ince süzülürken Halil ağa gözlerini açıp kapadı. Kabakçı Mustafa elinde kılıcı yarı çıplak, bir odanın kapısı önünde duruyordu, sarhoştı. Arkasından bağırarak yarı çıplak dayak yemiş bir kadın attı kendini sofaya. Kurtuluş çavuş sallandı, Halil ağa saçlarını düzeltti. Kocaların-oğlu;

- Kabakçı Mustafa, diye bağırdı.

İki çelik kılıç havada çarpıştı, bilekler adeta çatırdadı. Kabakçının kesik başından durmadan kan damlıyordu. Geldiği yöne döndüler sokak kapısından dışarı çıktılar. İstikamet belliydi, kaleden içeri girip kapıyı kapattıkları zaman birbirlerine baktılar. “ (a.e., 1965: 500)

Mustafa Paşa

Sultan Selim'in yeğenidir. Şehzade Mustafa'nın hırslı, isyankâr bir karakteri vardır. 1808 yıllarında Topkapı sarayında amcası Sultan Selim hapsedilmiş kendisi de Dördüncü Mustafa unvanı ile Kabakçı Mustafa tarafından tahta geçirilmiştir. Bu itibarla Dördüncü Mustafa'nın Sultan Selim'in ölümünde sorumluluğu

bulunmaktadır. Romanda Mustafa Paşa ile ilgili söylenenler onun amcası Sultan Selim'i tahta istemediği ve her dakika tahtı nasıl ele geçireceğini düşünür.

Pazvant-Oğlu Őaki

Yerköy'de Kocaların Mehmet'inin ailesinin ölümüne neden olan ve Sultan Selim'i tahta istemeyen kişilerdendir. 1800'lü yıllarda Balkanlarda dağlı eşkıyalar arasında ayaklanma çıkartmış, Kırım Hanzadelerinden Mehmet Giray ile işbirliği yapmıştır. İstanbul'u alacak olurlarsa Mehmet Giray'ı padişah, kendisini de sadr-ı azam yapacaktır. Pazvant-oğlu, Kocaların oğluna nefret besler onu kıskanır ve bu yüzden ona karşı hiçbir kötülükten kaçınmaz. Pazvantoğlu 1797 yılının Aralık ayında Kocaların-oğlunun bulunduğu Yerköy'e askerleri ile baskın yapar. Ancak Pazvant-oğlu bu baskında saklanır. Kocaların-oğlu ise gözlerini dikip askerleri incelerken bağırarak onu arar.

Pazvant oğlu tam on bir ay sonra 1798 yılının Kasımında Serdar Kaptan-ı Derya, Küçük Hüseyin Paşa kumandasındaki Osmanlı askeri sayesinde Vidin'de yakalanır.

Tersenikli-Oğlu

Romanımızda geniş yer tutmayan Tersenikli-oğlu isyancılardan biridir. Tersenikli İstanbul'u ele geçirmek için isyan çıkartır. Bu isyanda Sultan Selim çok zor durumlarda kalır. Halk hep bir ağızdan "Din elden gidiyor." diye bağırmaktadır.

3.2 Mekân

Belki Bir Gün adlı romanda açık ya da kapalı mekânlar sayılıdır. Ana mekân İstanbul ve Kocaların-oğlunun yaşadığı Yerköy'dür. Sultan Selim'in hapsedildiği saray da Edirne'dedir.

“1808 yılının 28 Haziran Salı günü vakit akşamüstüne yaklaşırken Edirne uzaktan göründü... Üçü de at başı beraber ilerliyordu... Alemdar Mustafa Paşa orada idi. Sağ da Kocaların oğlu, solda Ramiz Efendi biraz geride Halil ağa geliyordu.”

“7 Temmuz 1795 gününün gecesiydi... İstanbul alev alev yanıyordu... Bir sel gibi gürleyen kıvılcık bir dil şehri yalıyor, önüne ne geçerse yakıyor, çığnıyor, eziyordu... “(a.e.,1965:18)

Romanda İstanbul özellikle Topkapı sarayı geniş yer tutar.

“Takvimler 28 Temmuz 1808 yılını gösteriyordu... Güneş doğalı epeyce olmuştu... Topkapı Sarayı tarihte ender rastlanan bir anını daha yaşıyordu!”(a.e., 1965: 7)

Romanda sık sık Bağdat köşkü ve harem dairesi tasvir edilir: *“Ona ‘Sultan Selim’ demişlerdi. Hâlbuki Mercan ağa aksine Padişah Dördüncü Mustafa'nın o anda bulunduğu Bağdat köşküne yaklaşıyordu. Üçüncü Selim ise Harem dairesinde idi; tam bir sene iki aydan beri iki odalı bir yere hapsedilmişti.” (a.e., 1965: 8-9)*

Romanda Bahçe İçindeki Ev bölümünde geniş bir şekilde Nevcivan ve Kocaların Mehmet'inin aşkları anlatılır. Bu aşk Kocaların Mehmet'inin, Nevcivan'ı Sultan Selimin gözdesi olduğunu öğrenene kadar, gizlice devam eder.

Romanda açık mekânın yanında doğa tasvirleri de göze çarpar:

“Kar yağıyordu... Hafif, sinsi sinsi dökülen bir kardı bu... Etraf henüz beyaza boyanmamıştı. Karşından, biraz ileriden, söğütlerin arasından Tuna kıvrılıyor, genişliyor, hatta köpürüyor, sanki şimdiden baharın özlemini çekiyordu.” (a.e., 1965:128)

Anlatıcı kahramanların ruh hallerini ve fiziki özelliklerini verirken olaylar sırasındaki tutumlarını da yansıtır. Ayrıca romanlar iç ve dış mekânların tasvirlerini örneklerde olduğu gibi bize sunar:

“Kırk yaşlarındaki adam gülümsemeye çalıştı; içi titreyerek Halil ağaya ve beş yüz adamına baktı. Bunlar onun dostları, yoldaşlarıydı. İstanbul’ a ta tuna sahillerinden gelmişlerdi. Hepsi yiğit, hepsi mert, hepsi bir emriyle ölüme atılmaya hazır er oğlu er kişilerdi bunlar!” (a.e.,1965,s.15)

“Bu sefer odada titrek bir rüzgâr esti! Sultan Selimin gözleri yavaş yavaş irileşti; hatta o yumuşak, şefkat taşıyan hali kayboldu.” (a.e.,1965: 47)

3.3 Zaman

Belki Bir Gün adlı roman, 28 Temmuz 1808 tarihini, Sultan Selim dönemini, anlatır. Bu hikâye insanlığın, belki de daha çok bu topraklarda acı çekerek zorluk içinde yaşayanların hikâyesidir. Herkes hep umut ederek belki bir gün her şeyin düzeleceğini düşünmektedir. Roman, Topkapı Sarayı’nın tarihte ender rastlanan bir anı ile başlar. Anlatıcı olay örgüsünü sondan başa doğru ele almıştır. Roman şimdiki zaman olan Sultan Selim’in hapis edildiği zaman ile başlar daha sonra bir geriye dönüşle olaylar anlatılır:

“Üçüncü Selim Harem dairesinde idi; tam bir sene iki aydan beri saltanattan uzaklaştırılıp haremde iki odalık bir yerine hapsedilmiştir.” (Büyükarkın,1965: 8)

7 Temmuz 1795 gününün gecesinde, İstanbul alev alev yanar, bir sel gibi gürleyen kızıl bir dil şehri yalar ve önüne ne geçerse yakıp, çiğneyip, ezer:

“Osmanlı İmparatorluğu bu eşsiz merkezi o gece yine bir felaketin pençesine kendini terk etmiş gibiydi. Bazen beyazlara bürünmüş bir gelin kadar şen, bazen yas tutan bir ana misali hüznü, zaman zaman rüzgârın önüne katıp sürüklediği güz yaprakları gibi sararmış İstanbul o gece kıpkızıl bir örtüye bürünmüştü... Akıp giden bir ömrün çizdiği yol yıllardan beri zaten karanlık ve sönük bir hayat taşırken, yaşama gücünü sadece gelecek aydınlık günlerin ümidini bağlayan bir milletin, bu yegâne tesellisini de o gece aman bilmez bir yangın söndürmüşse benziyordu... Şimdiden şehrin büyük bir kısmı kül olmuştu. Gökleri tırmalayan minarelerden tek bir sesleri geliyor, buna yardım isteyen insanların feryatları karışıyordu...” (a.e,1965: 18)

Belki Bir Gün'de tarihler özellikle belirtilmiştir. Anlatıcı, olayların nasıl ve ne zaman gerçekleştiğini vurgulamak için tarihleri romanda aslına uygun bir şekilde vermeye çalışmıştır. *Belki Bir Gün*'de kronolojik bir düzen yoktur. Roman, Sultan Selim'in ölümü ile başlamış, onun tahta çıktığı zamanlara ve Osmanlı İmparatorluğunun başına gelen olaylara geriye dönüştükniğiyleyer vermiştir. Bu konudaki en çarpıcı örnekler şunlardır:

“Nihayet 4 Ağustos 1792 yılında Zıştovada Avusturyalılarla ve 9 Ocak 1792 tarihinde de Yaşta Ruslarla birçok fedakârlık ve Kırımın tamamen elden çıkması pahasına barış imzalamıştı. Bu sefer İbrahim İsmet Efendi reisliğindeki bir heyete 72 maddelik bir program hazırlamıştı. Buna göre mevcut askeri ocaklar düzene konacak, batı tarzında yeni bir yaya ordusu kurulacak ve bu ordunun adına Nizam-ı Cedid Ordusu denecek, yeni savaş tekniği eğitimi yapılacaktı. Ayrıca donanma ve

tersanede ıslahata başlamış, batı memleketlerinde daima elçilikler kurulmuş, Fransa'dan birçok hocalar getirilmiş, yeni yeni mektepler açılmıştı...” (a.e,1965: 68)

“Aradan iki yıl geçmişti... Zaman 1797 yılının Aralık ayı içinde geziniyordu, vakit öğleye yaklaşıyordu... Yerköy'deki Kocaların çiftliği derin bir sessizliğe gömülmüştü. Bacalardan tüten dumanlar çekinerek yükseliyor, sığınacak yer arayan birkaç köpek sessizliği bozmaktan ürküyormuş gibi yavaş yavaş havlıyordu.” (a.e,1965: 128)

“Tam on bir ay sonra zaman 1798 yılının Kasım ayı içinde ilerliyordu. Serdar Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa kumandasındaki Osmanlı askeri, Vidine kapanan Pazvant-oğlunu kuşatalı aylar olmuştu. Orduda Rumeli vali ve ayanlarının da askerleri vardı; on binlerin ötesinde bir kuvvet, sadece Pazvant-oğlunun peşine düşmüştü. Osmanlı ordusu kendi şehrini kuşatmış, kendi vatanındaki bir kaleyi topa tutmuş, kendi kendisine savaş açmıştı.” (a.e.,1965: 167)

“1799 Eylül ayının on beşinci günü, ılık bir sabah güneşi İstanbul'u adeta yakıyordu. Kocaların oğlu içini çekti. Bir şey yapamamış olmanın üzüntüsüyle birlikte kanaatlerindeki sarsıntının da acısını taşıyordu. Padişah o gün ne kadar da yumuşak ve içli konuşmuştu. Kocaların oğluna bir kardeş, bir dost gibi dertlerini dökmüş, yorgun bakışlarını bile gizlemeye lüzum görmeden üzüntülerini anlatmış, karşısındakine sabır tavsiye etmişti. Elbet düzelecekti; beklemek lazımdı. Sevgiyle, hoş görerek hareket etmeli, dış tehlikeleri savmalı, sanata, ilme kıymet vermeli, kanla değil, inandırarak başarıya gidilmeliydi. Her şey faniydi; Şeyh Galip dede gibi ulu bir kişinin ölümünden ibret alınmalıydı. Ancak devlet başka idi...” (a.e.,1965:183-184)

“1806 yılının Mayıs ayı idi. Aradan altı sene, sekiz ay geçmişti... Tuna'nın kenarındaydılar. Yerköy'ün karşısında, Tuna'nın öteki yakasında Rusçuk vardı; hala Tersenikli-oğlu İsmail ağanın ayanlığını yaptığı, için için kaynayan Rusçuk... Kocaların Mehmet'i, Rusçuk'ta yaşayan Nizam-ı Cedid aleyhtarı Tersenikli-oğlunun vaktiyle Rusçuk surları üzerinde kendisine söylediği sözler nedense o anda yine kulaklarında çınliyordu:

- *Seninle sırası gelince görüşürüz Kocaların oğlu; elini omuzuma atmamalı, bana bağırمامalı idin. Bu güne kadar iyi geçinmiştik ama Pazvant-oğlunu savdıktan sonra artık benden dostluk beklemeyesin.”*
(a.e.,1965: 249-250)

“İsyanlar, Sırpaların ayaklanmaları, devleti çökerten gericilerin korkunç mücadelesi bir türlü bitmez. 18 Şubat 1803 yılında Vehhabiler Taifi muhasara etti, 30 Nisan 1803 tarihinde Suud-İbni-Abdülaziz Mekke'ye girmişti. Bu arada Alemdar Mustafa ağa kapıcı başılık rütbesiyle mükâfatlandırılmış, 1804 yılı ortalarında da münhal kalan Hezargrad ayanlığına tayin edilmişti. Ayrıca 8 Temmuz 1805 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır valisi olmuş, iki ay sonra da Osmanlı – Rus ittifakı yenilenmiştir.” (a.e., 1965: 253)

“Yerköy kalesi çok ufaktı... Yer yer delinmiş, yer yer çökmüştü... Etraf buz tutmuştu... General Michelson kumandasındaki Rus ordusu. Yerköy kalesini tamamen çökertmek, karşılarına çıkanları kâmilten ezebilmek için son gayretini sarf ediyordu.” (a.e.,1965: 253)

Belki Bir Gün adlı romanda Bekir Büyükarkın Rusçuk şehrini bize hadiselerin kaynadığı şehir olarak anlatmıştır:

“1807 yılının Eylül ayı, Balkanların bütün kasvetini toplayıp bu şehrin üzerine çökmüştü sanki. Karşıda, Tuna'nın öteki yakasında harap olmuş, yaralanmış Yerköy vardı. Akşam, yavaş yavaş Yerköy'ün ıstıraplarını, Kocaların çiftliğinin matemini siyah bir tüle bürüyüp Rusçuk'a taşıyordu... Aradan dört aya yakın bir zaman geçmişti. Bu dört ay içinde hiç kimse gülmemişti; zihinler hep çalışmış, daima kanayan yaralara yenileri eklenmişti.” (a.e.,1965:409)

Roman kahramanlarının her kötü hadiselerden sonra hep bir umutları vardır. Onlar hem düşünüp hem de her zaman gülümsemeye çalışırlar. Kahramanların çektikleri acıları içten içe herkes düşünür ve her zaman içlerinden belki bir gün derlerdi:

“1808 yılını 28 Haziran Salı günü, vakit akşamüstüne yaklaşırken Edirne uzaktan göründü... Üçü de at başı beraber ilerliyorlardı... Alemdar Mustafa paşa ortada idi. Sağında kocaların oğlu, solunda Ramiz efendi vardı. Halil ağa biraz geriden geliyordu. On beş bin atlı, on beş bin Rumeli gazisi, başlarında ayanları veya ağa ve çavuşları olduğu halde atlarının nal seslerine kendilerini kaptırmış, önlerinde uzanan tozlu yolda şimdiden gelecek günlerin heyecanını yaşıyordu. Üçü de düşünceli olmalıydılar; konuşmuyorlardı. Vaktiyle Türk ordularının zafer peşinde koşmak için yürüdüğü bu yoldan onlar geri dönüyordu. Onların da bir gayesi vardı, hatta zaferleri de olacaktı. Ne yazık ki bu gaye ve zafer serhad boylarında değildi; kendi bağırlarında, kendi öz varlıklarında idi. Saplayacakları her hançer, sallayacakları her kılıç biraz da kendilerine batacak kendi canlarını da acıtacaktı.” (a.e.,1965: 441)

“21 Temmuz 1808 Perşembe sabahı, tam iki gün sonra, Çırpıcı çayırında beş bin atlı silahlarını iyice temizlemiş, tabancalarını doldurmuş, kamalarını bilemiş oldukları halde elleri atlarının dizginlerinde hazır bekliyordu. Alemdar şehre girecek, Bab-ı âliye gidip sadr-ı azamla konuşacaktı. Evet, sadece konuşacak, şehrin ahvali hakkında malumat alacak, yapılacak işleri gözden geçirecekti. Artık dört yaranla doğrudan doğruya temas kesilmişti.” (a.e.,1965: 474)

“27 Temmuz 1808 Çarşamba akşamı Çırpıcıdan güneş uzaklaşırken Ramiz Efendi Kocaların oğlunun yanına sokuldu. O, yine aynı ağaca sırtını dayamış, kılıcını, tabancasını, kamasını yanına koymuştu. Halil ağa biraz ileride, eli şakağında sanki beyinin kulağına fısıldıyormuş gibi bir Rumeli türküsü söylüyordu.

‘Gaziler diyarıdır beğim; bunda susulmaz

Bunda susulunca beğim; dostluğun kıymeti kalmaz.’

(a.e. 1965:479)

Bu tarihi roman türünü kendisine örnek alan yazar romanlarında önemli olayların tarihlerini titizlikle vermeye çalışır. Her tür önemli gelişmenin tarihi yönüyle beraber kaydedilir. Roman, 1808 yılından 1807 tarihine kadar Sultan Selim’in başından geçen olaylarla bir yıllık süreyi kapsar.

3.4 Dil ve Üslûp

Belki Bir Gün romanı akıcı, sürükleyici, yalın ve şive kullanarak yazılmıştır. Romanlar bu yönüyle popüler, siyasi ve tarihi roman özelliği gösterir. *Anlatıcı* anlattıklarını net bir şekilde kendisini ifade eder. Romanda, eğitici bir amaç görülür. O zamanların taht kavgaları ayrıntılarıyla anlatılırken sanatkârane bir üslûp kaygısı

gözetilmez. Romanda ağız özelliklerine geniş ölçüde yer verilir. Halil Ağa Trakya ağzı konuşur:

“-Abe ne oyanalırsın pis arap? Söylediklerimi duymadın mı? Durma; tiz emrini yerine getir! Yoksa şu hançercikle karnını yarmamı mı beklersin?”
(a.e.,1965:7)

“-Tübeler olsun beğ, konuş bir parçacık. Bak, yoldaşların ardından garip garip yürürler. Süle bana, süle bu Halil ağacığına; elbet biz de bir şeycikleri yaparız beğ!.. Hepten mi dilin tutulur?” (a.e.,1965:14)

Roman iç çözümler anlatım, diyaloglar, iç konuşmalar ve geriye dönüş teknikleriyle gerçekleştirilmiştir. Anlatıcı, konuyu kısaca romanın başında verip geriye dönüşlerle ayrıntılara görmekte ve sonuca ulaşmaktadır. Kahramanlar siyasi ve fiziki özellikleriyle canlı bir şekilde tanıtılır. Romanda iç çözümler ve özetleme tekniği de kullanılmıştır:

“-Tübeler olsun beğ, kim demiş öyle niye böyle şeyler düşünür durursun, sen? Bundan sonra ne faydası var İstanbul’ da(İstanbul) durmanın? Geri kalan yaran da bir bir gelir artacağızından. Bakalım, yeni padişah ile Alemdar Mustafa Paşa neler yaparlar? Günün birinde sana iş düşerse, elbet meydan- ı şecaate atılmaktan yine çekinmezsin. Var se, şimdilik geçmişi unutup keyfine bak, yolunu gözliyenini düşün beğ, yolunu gözliyenini!” (a.e.1965:15)

Anlatıcı, olayları okuyucuya kendi yaşamış gibi anlatır ve onları o tarihi anın içine almayı başarı ile gerçekleştirir:

“Evet. Bundan tam on üç yıl evveldi; böyle bir Temmuz gününün gecesinde Kocaların Mehmet’i Halil ağasıyla birlikte İstanbul’ a gelmişti. Etrafta kızıl bir alev dolaşüyor, koca şehir bambaşka hadiselerin altında eziliyordu. Yol uzundu... On üç

yıllık hayat hikâyesini hatırladılar. O zamanlarda kalan bu toprakların insanları bir gün tek başlarına kalsalar da hiç sönmeyecek ay ve yıldızları vardı.” (a.e.1965: 17)

Anlatıcı romanda söz sanatlarından mübalağa ve benzetmeyi de kullanır. Anlatıcı bu bölümleri çok iyi şekilde okuyucuya yansıtır:

“7 Temmuz 1795 gününün gecesiydi... İstanbul alev alev yanıyordu... Bir sel gibi gürleyen kıvılcık bir dil şehri yalıyor, önüne ne geçerse yakıyor, çiğniyor, eziyordu...” (a.e.1965: 18)

Romanda, bazı kahramanları Sultan Selim’in olduğu bölümlerde, saray ağzıyla konuşurlar:

“-Af buyurun Hünkârım; öyle günler geçirdik ki, kimseye inancımız kalmadı. Çünkü kanaatime göre söyleyeceğim şeyler mühimdir; bunlar hem kendi dileklerim, hem de bazı Rumeli Beylerinin arzularıdır...” (a.e.,1965: 41)

Sultan Selim’in bestesi olan birkaç şiir de (İkdam) takma adıyla ve alıntı tekniğiyle verilir:

*“Ahu tabıyla bu şeb haneme canan geliyor.
Halveti ulufe bir şem-i şebistan geliyor.
Perçemi Zivari, duşu nigehe, afeti huş;
Dili sevdazedeye silsile cünban geliyor.”*

*“Gönül verdim bir civane;
Derdinden oldum divane;
Gel efendim girme kane;
Ben seni vermem cihane....*

*Kaçma benden, gönül sende;
Oldukça bu canım tende,
İnsaf eyle kuzum sen de;
Ben seni vermem cihane...”(a.e.,1965:59)*

Romanda yer yer türküler yer alır:

“ Gaziler diyarıdır beğim; bunda kaçılmaz,

Bunda kaçanın beğim; şanı, şerefi kalmaz! ...” (a.e.,1965: 177)

“Gaziler diyarıdır beğim; bunda ölünür.

Ecel geldiyse beğim; Alah’ a ne denilir.” (a.e.,1965:181)

Anlatıcı, romanda zaman zaman aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi argo kelimelere de yer vermiştir:

“-Kocaların iti! Peşimi bırakmayacak mısın, bir türlü gebermeyecek misin? Talih hep sana mı yar olacak? Senin siperin diye geçenlerde Silistre askerinin arasına dalıp Osman paşayı öldürdük, arkadan bizi kuşatarak bütün yoldaşlarımı dağıttın. Bu gün ise tuzağıma düştüğün halde yine kurtuldun. Al öyle ise, yedi canlı kelp!”

“– İt! Yaktın ben! ...” (a.e.,1965:179)

Romanda, yazar, sanatlı ve uzun cümleleri tercih etmez. Cümleler genellikle haber niteliği ve merak ögesi taşır. Bu şekilde okurun doğrudan doğruya dikkati çekilir. Romanda fiil cümleleri daha çok kullanılmıştır. Olay ağırlıklı romanda kahramanların iç dünyalarını anlatılırken kısa cümleler kullanılmıştır.

Bölüm 4

YOLDAKİ ADAM

Yoldaki Adam romanı meşrutiyet ve sonrasında yaşanan sıkıntıların, taht kavgalarının, çekişmelerin, aile içerisindeki olayların ayrıntılı bir şekilde okura aktarılır.

4.1 Kişiler

4.1.1 Padişahlar

Abdülaziz Han

Yoldaki Adam'da Abdülaziz Han Tanzimat döneminin padişahı olarak belirtilir. Abdülaziz Namık Kemal'i Kıbrıs, Gazimağusa'ya sürgün edince halk "vatan vatan" diyerek ayaklanmıştı. Padişah Abdülaziz'in ardından laf edenler vardır ve Genç Osmanlılar adıyla birileri Avrupa'ya kaçıp sadrazamlara, hatta padişaha kafa tutarlar. Abdülaziz Han, kuralları bozup kendi oğlu Yusuf İzzettin Efendiyi veliaht ilan etmek ister ama halk ayaklanacak diye korkudan hiçbir şey yapamaz. Abdülaziz bir gün tahtan indirilerek yerine veliaht Murat Efendi padişah yapılır. Bu durum romanda şöyle nakledilir:

"...Halk ayaklanmıştı Yıldız'ın duvarlarını görünce durdular... İki kişi kalabalığın karşısına dikildi. Arkadan bir ses yükseldi: derler ki, Abdülaziz Han kuralları bozup kendi oğlu Yusuf İzzettin Efendi'yi veliaht ilan edecekmiş. Rusya 2dan bunun için kırk bin asker getirecek, şehirde Hristiyan ve Müslüman halk arasında çarpışma olacak, kan gövdeyi götürecekmış.

Hafızlardan biri konuştı; Bu söyledikleriniz doğru değildir; düşmanlarımızın çıkardığı laftır, kulak asmamanız gerekmektedir...” (Yoldaki Adam, 1973: 40)

Veliaht Sultan Murat

Abdülaziz Han halledildikten sonra yerine geçen padişaktır. Sultan Murat'ın tahtta kalışı kısa sürmüş yerine veliaht Abdülhamit Han geçirilmiştir.

Sultan Abdülhamit Han

Sultan Abdülhamit han hakkında romanda çok bilgi verilmemiştir. Mithat Paşa'yı sadrazamlıktan alıp hudut haricine sürmüştür. Babasının ölümünden sonra yerine geçen amcası Abdülaziz diğer şehzadelerle birlikte Abdülhamit'in eğitimiyle de yakından ilgilenmiştir.

1867 yılında çıktığı Avrupa gezisine Abdülhamit'i beraberinde götürmüştür. Abdülhamit'in amcası Abdülaziz 1876'da tahttan indirilmesi ve şüpheli koşullarda ölümüne, ağabeyi V. Murat'ın tahta geçirildikten üç ay sonra ruhsal çöküntü geçirdiği iddiasıyla padişahlıktan alınarak Çırağan Sarayı'na hapsedilmesine olaylarına tanık olmuştur. Abdülhamit, 31 Ağustos 1876'da padişah ilan edilir. Ağabeyinin yerine tahta geçirildikten sonra, her iki saltanat değişiminin mimarı olan Mithat Paşa'yı sadrazam yapar. Ancak kısa süre sonra onu görevden alıp hudut dışına sürer. Sultan Hamit'i devirmek için Osmanlılar Türkler adlı bir teşkilat kurmuştur. 33 yıl padişahlık yaptıktan sonra 27 Nisan 1909'da tahttan indirildi.

Osman Paşa

Sultan Mahmut'un Plevne'de savaşırken tanıştığı ve çok sevdiği paşasıdır. Osman Paşa Plevne savaşını başarıyla yönetmiş bir kumandandır.

4.1.2 Padişah Yanlıları

Küçük Osman Paşa

Romanın başkahramanı Mahmut'un padişah yanlısı kayınpederidir. Padişah Abdülaziz ona Küçük Osman Paşa der ve onu çok sever. Küçük Osman Paşa tam anlamıyla padişah yanlısı ve saraydan çıkmayan dalkavuk yapıda bir adamdır. Osman Paşa konakta yaşamaktadır ve zengindir. O, padişahın sağ kolu gibidir. Padişah her işini Küçük Osman Paşaya yaptırır ve o da padişah ne derse onu yapar:

Ferhunde

Küçük Osman Paşanın kızı ve Mahmut'un karısı olan Ferhunde babası ne isterse onu yapar. Mahmut'u çok sevmesine rağmen bir yerden sonra babasının emrinden isteklerinden dışarı çıkmaz. Ferhunde için babası ne derse o doğrudur. Ferhunde Mahmut ile aralarında konuşurlarken bile babasının dediklerini derdi.

Ferhunde çok bakımlı ve Mahmut'un başını döndürecek bir güzelliğe sahiptir. Roman boyunca Mahmut'a olan aşkı onu romanın sonunda yok etmesine rağmen hiçbir zaman aşkını kocasına haykıramamıştır. Ferhunde'nin Mahmut'tan Hamit adında bir oğlu vardır. Oğlu Hamit tam dedesi küçük Osman Paşa gibi padişah yanlısıdır. Ferhunde romanın ortalarında Mahmut'u Küçük Osman Paşanın isteği üzerine sevmesine rağmen terk eder.

Hamit

Mahmut'un Ferhunde'den olan oğludur. Tam bir padişah yanlısı, şımarık, ukala, züppe babasına tokat atacak kadar terbiyesiz bir gençtir. Padişah tarafından yarbay yapılır. Hamit dedesi Küçük Osman Paşa gibidir. Hamit babası Mahmut'u ve kardeşi İbrahim'i hiç sevmez. O romanın ilerleyen kısımlarında İbrahim ile pek çok kez karşı karşıya gelir. Hamit, Küçük Osman Paşazade Hamit diye tanınır. Hamit tam anlamıyla kötü hırsları olan bir gençtir. Hamit kardeşinin ve babasının düşmanı olmuştur ve romanın sonunda kardeşi İbrahim tarafından öldürülür.

4.1.3 Jön Türkler

Romanda çok eskiden yirmi iki yaşındayken, Avrupa'ya kaçanlara "Genç Osmanlılar" dendiği belirtilir. O devirde Sultan Hamid'ten kaçanlara Genç Türkler denir. Jön Türkler, Genç Osmanlılar olarak bilinirler. XIX. yüzyılda Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı Devletinde padişah Abdülaziz'in mutlakiyet idaresini yıkıp yerine meşrutiyet idaresini kurmak isteyenler vardır.

Osmanlı İmparatorluğu çökmektedir. İmparatorluğun Balkan kesiminde bulunan milletler, istiklalleri uğruna sık sık ayaklanırlar. Memleketin kurtuluşunu meşrutiyet idarede gören bazı gençler, birleşerek Avrupalıların, "Jön Türkler" ya da "Genç Osmanlılar" dedikleri, Yeni Osmanlılar Cemiyetini 1866'da kurdular. XIX. yüzyılda Avrupa'da meşrutiyet ve cumhuriyet idarelerinin yaygınlaşmaya başlaması Osmanlı topraklarındaki birçok ulusu da etkiler. Balkanlar'da bağımsızlık isteyen uluslar sürekli ayaklanmalar çıkarırlar. Kurtuluşu meşrutiyette gören bazı Osmanlı gençleri de bir araya gelerek Avrupalıların Jön Türkler dediği Genç Osmanlılar cemiyetini kurarlar. Başlıca üyeleri Mehmet Bey, Reşat Bey, Nuri Bey, Ayetullah

Bey, Namık Kemal, Refik Bey, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Agâh Efendi'dir. Bu gençler, her ne kadar rejimi yıkamazlarsa da, Osmanlı Devletinde, hürriyet ve meşrutiyet fikirlerinin kökleşmesinde büyük rol oynarlar. İttihat ve Terakki Cemiyeti de diğer önemli Jön Türk teşkilatlarından biridir.

İbrahim

Mahmut'un Nazlıdan olan oğludur. Yirmi yaşlarında uzun boylu, esmer, yakışıklı ve dik kafalı bir gençtir. Babasına bazen çok kızsız da onu çok sever. İbrahim iyi okur ve Kuleli Askeri İdadisine gider. İbrahim babasının bir nevi sakladığı Mahmut'tur, isyancı, açık görüşlü bir gençtir. İbrahim o zaman Genç Türklerinin grubunda yer alır. İbrahim, teğmen olduğu gün ağabeyi Hamit'in ihbarı üzerine; Sultan Hamit'i öldürüp, Avrupa'daki Jön Türkler ile ilişki suçundan yakalanıp Tophane zindanına götürülür. İbrahim romanda geçen ittihatçı gençlerdendir.

Mahmut

Romanın başkahramanıdır. Köyden babasıyla küçükken İstanbul'a gelmiş ve o büyüdüğünde babası arpacı dükkânını Mahmut'a bırakıp köye geri dönmüştür. Kendi halinde saygılı, sevecen bir adamdır. Yanakları al aldır. Çalkalanan bu koca şehirde Mahmut'un anlamaya çalıştığı olaylar gerçekleşir. Hürriyet denen bir laf dolanmaktadır. Padişah Abdülaziz'in ardından laf edenler vardı. Genç Osmanlılar adıyla birileri Avrupa'ya kaçıp sadrazamlara, hatta padişaha kafa tutarlar. Mahmut ise yaşanan olaylardan habersiz herkesi dinler ve hiçbir şey anlamaz.

Mahmut ve Osman Paşanın kızı Ferhunde birbirlerine sırlıklam âşık olmuşlardır. Osman Paşa bunu duyunca olaylar biraz zorlaşsa da, kızı Ferhunde'nin bu aşktan hasta olması üzerine onların evlenmelerine izin verir. Osman Paşa, Mahmut'u saraya alır ve ona devlet dairesinde bir iş bulur. Mahmut hiçbir zaman devlet dairesindeki işinden mutlu olmaz. Ancak Mahmut bu düşüncelerini romanın başlarında belli etmez. Oda diğer halktan kimseler gibi korkudan padişah yanlısı olduğunu göstermiş kafasındaki gerçek düşünceleri belli etmemiştir. Mahmut bir gün ayaklanan halkın arasına karışıp "Mithat Paşa çok yaşa!" sesleri arasında yürürken Osman Paşa tarafından görülür Osman Paşa onun Ferhunde'den boşanmasını ister ve Mahmut direnince de onu Plevne'ye savaşa sürgün ettirir. Mahmut savaşta esir edilmiş ve ağıyı topal kalmıştır.

Mahmut Plevne'ye gittiği vakit, Ferhunde hamiledir. Mahmut eşinin hamileliğini İstanbul'a geri geldiğinde öğrenir. Artık Mahmut'u zor günler savaşlar, sürgünler beklemektedir. Mahmut romanın sonlarına doğru Ferhunde'den ve sonrasındaki evliliğinden olan oğlu arasında ikilemde kalır. Mahmut artık padişah yanlısı olmadığını anlamıştır. Ancak Mahmut'un çocukları iki zıt görüştedir. Mahmut'un bir oğlu padişah yanlısı diğer oğlu isyancı bir subaydır.

Mahmut savaştan dönüp İstanbul'a gelince Nazlı ile evlenir yeniden bir dükkân açar. Arpacı Mahmut savaş dönüşü İstanbul'a döndüğü zaman Topal Aktar diye tanınır. Rasih usta, eşi ve kızları ile birlikte bir evde kalmaya başlarlar. Mahmut, romanın sonlarına doğru İbrahim'i Yunanlılarla savaşa gönderir ve kendisi de içmeye başlar. Ferhunde'nin ölüm haberini alan Mahmut daha bir yıkılır. Mahmut Ferhunde'yi sevdiğini hatırlar olmuştur. Hayatı ellerinin arasından kaymaya başlar.

Artık çocuklarının aralarındaki münasebet onu daha da yıpratmaya başlamıştır. Mahmut'un evlat sevgisi zaman zaman onu yer bitirir.

Öğrenci Cemil

Arpacı dükkânına gelen üniversite öğrencisi Dr. Cemil isyancıların başkahramanıdır. Her düşüncesini açık açık anlatan Cemil, Mahmut'un gözünü açan karakterlerdendir. Ona Namık Kemal'in şiirlerini gönderir ve her defasında arpacı dükkânına gelip ona Hürriyet Kasidesinden beyitler okur.

Mahmut, Cemil'in okuldan isyancı birkaç arkadaşını da arpacı dükkânında saklamıştır. Cemil, Plevne savaşında doktorluk yapmıştır. Romanın ortalarında rengini büsbütün belli eden ittihatçılardandır. Cemil daha sonra gazetede yazmaya başlar. Romanın sonunda Cemil, İbrahim tarafından vurularak öldürülür. O aralar Arnavutluk isyanı bastırılmamış, Balkanlarda başka türlü kıpırdamalar başlamıştır.

Berber Rasih Usta

Arpacı dükkânının karşında berber dükkânı olan Rasih usta Mahmut'un en sevdiği arkadaşlarından. Rasih Usta, ihtiyar, bazen huysuz, bazen sevecen yapısı ile Mahmut'u çok sever. Onlar her zaman yanyanadırlar ve aynı evde kalırlar. Rasih Usta okuma yazması olmadığı için bulduğu her gazeteyi Mahmut'a getirip ona okutur. Rasih Usta romanın sonunda yaşlılıktan vefat eder.

Nazlı

Romanın ikinci karakterlerindendir. Mahmut'un Plevne savaşından İstanbul'a dönerken köyün birinde vurulmuş bir halde, Nazlı'nın babası tarafından bulunur ve yardım edilir. Bu olaylardan sonra göç nedeniyle Mahmut'un İstanbul'a birlikte döndükleri ailenin kızıdır. Rasih Ustanın da ısrarı üzerine Mahmut, İstanbul'da Nazlı ile evlenmiştir ve ondan erkek çocuk sahibi olmuştur. Adı gibi nazlı bir olan Nazlı Mahmut'a sadık bir kadındır onu çok sever ve ona çok iyi bakar.

4.2 Mekân

Roman, Mahmut'un arpacı dükkânı ile başlar. Bu arpacı dükkânı Ferhunde ile Mahmut'un ilk buluştukları yerdir. Bu dükkân aşk, dostluk ve sırlar ile doludur:

“Mahmut'un yüreği birden hop etti. Horhor tarafından işte o araba yine geliyordu. Arabacı indi onu içeriye dükkâna soktu. Bir hışırtı duyunca başını çevirdi, adeta gözlerine inanamadı. Arabacı kenara çekilmişti, karşısında bir kadın duruyordu. Açık yaşmak giymiş, tülbentti ince ve şeffaf, dudakları açık, burnu meydanda, şakaklarından siyah saçları iki kıvrık tel gözüküyordu. Feracesinin yaka kısmı dantelliydi. (a.e.,1973:9-10)

Ferhunde, Mahmut'a âşık olduktan sonra Küçük Osman Paşa'nın konağında hastalanır ve ailesine bu konuyu açar. Ferhunde, Mahmut ile evlenmek istediğini ve onunla bu konakta yaşayacaklarını anlatır. Ferhunde, babası Osman Paşa bu evliliği kabul etsin diye her şeyi yapar, annesini ikna etmeyi başarır ve bir gün bir arabacı vasıtasıyla Mahmut'u konağa çağırır. Ferhunde'nin amacı Mahmut'u kendisi ile evlenmeye ikna ettirmektir. Nitekim Mahmut ve Ferhunde'nin aşkı konağın bir

odasında yaşanır. Mahmut Ferhunde'ye sırlı sıklam âşıktır. Mahmut Ferhunde'nin aşkıyla Küçük Osman Paşanın konağına yerleşip onunla evlenir.

Romanda İstanbul sokakları geniş bir yer tutar. Ayaklanmalar, isyanlar esnasında Beyazıt ve Babiâli'ye giden isyancılar, medrese öğrencileri anlatılır:

“Mahmut, Cemil'i Galata Köprüsünün başında yakaladı.

- *Söyle kardeşim, şimdi söyle. Dükkânda değil, sokaktayız. Dinleyeceğim seni artık.” (a.e, 1973: 37)*

Cemil başladı konuşmaya hem ilerliyor hem anlatıyorlardı. Mahmut bir ara, 'Bana bak Cemil dedi, Namık Kemal'i Abdülaziz niçin sürdü Magosa'ya ?'

- *Bilmem*
- *Ben söyleyeyim öyleyse, Vatan Yahut Silistre piyesi Gedik Paşa'da oynanırken halk coşmuş 'vatan vatan' diye bağırmaya başlamış. Padişah ürktü bundan, daha doğrusu vatandan korktu, tahtının sallandığını sandı. Tiyatro da kapandı, Namık Kemal de gitti.*

Hep ilerliyorlardı... Böylece Dolmabahçe Sarayı'nı geçtiler. Yıldız'ın duvarlarını görünce durdular... İki kişi kalabalığın karşısına dikildi...” (a.e.,1973: 39)

4.3 Zaman

Anlatıcı, romanında Meşrutiyet devri ve sonrasını anlatır. *Yoldaki Adam*, hem sevmiş, hem savaşmış, hem anlamaya çalışmış, hem de unutulmuş bulmak istemiştir. Ayrıca *Yoldaki Adam* hep yürümüştür. *Yoldaki Adam* romanının kahramanı Mahmut'un yaşantısı çok basittir. Onun kendi içinde yaşadığı çalkantılı düşünceleri

ve aşkı dile getirilir. Romanın tamamında dönemin olayları Mahmut karakteri üzerinden okura ulaştırmıştır:

“On yıl evvel Erzurum’un bir köyünden İstanbul’daki babasının yanına gelmişti. Şimdi yirmi iki yaşlarında vardı. Al çuhadan cepken, al çuhadan şalvar giyerdi. Yanakları da al vardı. Yine de bu on yıl, Mahmut’a epeyce şeyler öğretmişti. Çalkalanan bir şehrin içinde anlamaya çalıştığı birçok olaylar oluyordu. Hürriyet denen bir laf dolaşıyordu ortalıkta. Padişah Abdülaziz’in ardından laf edenler bile çıkıyordu. Genç Osmanlılar adıyla birileri Avrupa’ya kaçıp sadr-ı azamlara, hatta padişaha kafa tutuyorlardı. Doğrusu Mahmut bu adamlara zaman zaman kızıyordu.” (a.e.,1973: 7)

“...O gece fena uyudu Mahmut; buna uyudu da denemezdi. Akşam gaz lambasının altında hemşerileriyle otururken bile hep kupayı, yaşmaklı kadını düşünmüştü. Kadının attığı mendil hala koynundaydı.” (a.e.,1973: 11)

Mahmut için vatan vatandır, buna bir diyeceği yoktur. Ancak bu vatanın bekçisi padişah değil midir? Millet ne olmuştur? O nereden çıkmıştır? Mahmut bütün bu olayları düşünürken âşık olur. Mahmut her gece Horhordan ile dükkâna gelen kadını düşünür:

“Akşam çöküyordu... Ve Mahmut yine Horhordaki kadını bekliyordu.”

“Şu 1876 yılının Nisan ayında havalar böylesine ılık giderken, kapının önünde sokaktan gelip geçenleri seyretmek yerine boş yere kafa patlatmanın manası var mıydı? Yine yüreği hop etti, vakit yaklaşıyordu; neredeyse araba yokuşun başında görünürdü. Kadın bu sefer de içeri girerse. Tekrar mendiline kolonya dökerse ne yapardı?” (a.e.,1973: 15)

Eserde akşam vakitleri daha çok yer alır. Kahramanın ruh hali ve bekleyişi akşam ile birleştirilir. Duygular ön plana çıktığı zamanlar Mahmut sevdiği kadını ilk gördüğü zaman hep akşam vakitleridir. Mahmut bu güzel kadın ile yine akşam vakti evlendirilir:

“O gece Mahmut yatak odalarına çıkarken Mahmut çarpmış bir Çin vazo kırmıştı. O zaman Ferhunde kocasının koluna girmiş, seke seke yürümüştü. Mahmut ilk defa karısını sevememişti. Ferhunde'nin yalvarmasına rağmen sevememişti o gece. Mahmut'un hem ağlamak, hem de doyasıya, kemiklerini kırarcasına karısını sevmek geçti içinden.” (a.e.,1973: 29)

“Ertesi gün, 12 Mayıs Cuma günü, sadr-ı azamlığa Mütercim Rüştü Paşa'nın, şeyhülislamlığa Hasan Hayrullah Efendi'nin, seraskerliğe de Hüseyin Avni Paşa'nın getirildiği öğrenildi. Mithat Paşa vükela meclisine memur edilmişti. Ortalık yatışıp öğrenciler dağılınca Küçük Osman Paşa akşama doğru konağına döndü.”(a.e.,1973: 43)

“...30 Mayıs sabahı top sesleriyle uyandılar” (a.e.,1973,s.46)

“...O gece Mahmut ve karısı Ferhunde el ele yattılar... Mahmut bu adetleri karısından öğrenmişti. Ferhunde kıpırdadıkça uykusu büsbütün kaçıyor. İki de gerektiği gibi uyuyamadılar. Ertesi gün, 31 Ağustos Perşembe günü, konağın içi birden karıştı. Sultan Murat, tahttan indirilmiş, veliaht Abdülhamit padişah olmuştu. Küçük Osman Paşa biat için konaktan çıkarken cülus topları hala iştiliyordu.” (a.e.,1973: 56)

“...18 Ocak 1877 meşrutiyetin ilanından sonra, henüz Meclis-i Mebusan açılmamışken Mithat paşa neden sadr-ı azamlıktan alınıp hudut dışı edilmiş bunu düşünüyordu, Mahmut ve Berber Rasih usta.” (a.e.,1973: 61)

Mahmut anlamadan içindeki sesi dinlemeye başlamıştı bir yandan karısı Ferhunde'nin babası Küçük Osman Paşa'dan korkuyor ama yapacağından da geri kalmıyordu. Son olaylardan sonra kahramanımız Mahmut kayınbabası Küçük Osman Paşa ile kavga etmiş konaktan ayrılmıştı sokaklarda dolaşır.

Zaman birbirini kovalarken Mahmut hapishanede zor günler geçirir ve zorla karısından boşandırılarak ve 93 Harbi için Plevne'ye gönderilir. Bu andan itibaren Mahmut iç konuşmalarıyla tanıtılır. Ona göre insanlar, Meşrutiyeti unutmuşlar. Meşrutiyet yaz güneşinin altında eriyen İstanbul sokaklarında bile değildir ve sadece, karşıda gözüken Meclis binasının içinde kalmıştır. Şimdi <savaş> vardır; Ruslar durmadan ilerliyordur. Zaten içlerinde kaç kişi <savaş> da olmasa <meşrutiyeti> anlayabilecektir ki? :

“O gece askere dört yüz mermi ile bir haftalık peksimet verdiler. Ertesi gün güneş doğmadan borular çalmaya başladı. Karavana erken çıkmıştı. Hem de çorba yerine, sabah kahvaltısı bulgur pilavı ile söğüşü.” (a.e.,1973: 91)

“...19 Temmuzda esas kuvvetler Plevne'ye girdiği zaman onlar, Rus birlikleriyle çarpışıyorlardı... Top sesleri etrafı sarmıştı. Aşağıda, tepenin eteklerinde, beyaz badanalı evleri, yeşil bahçeleri ve minareleriyle Plevne kasabası, sanki içinde hiçbir canlı yokmuş gibi derin bir sessizliğe bürünmüştü...” (a.e.,1973: 95)

“Şimdi subaylar çavuşların yerine sesleniyordu, asker! Üç saat böyle geçti, tam üç saat! Top gülleleri hep aştı üzerlerinden, hiç biri bir daha düşmedi tanyalara! Karşılıklı top atışı altında öğleni buldular. Karavana dağıtılmadı, kimse ağzına bit lokma bile koymadı. Yalnız susuyorlardı; mataralardaki sular çabuk bitiyordu... Durmamacasına terliyorlardı. Her yer kanlar içerisindeydi...” (a.e.,1973: 99)

Eserde gece zamanı çok kullanılır. Romanda, Plevne'ye çöken korkunç gece sisi ve sokaklarda askerlerin iniltileri birleştirilir. Yaralıları, cesetler, cami avluları... Mahmut ne olursa olsun ölü ya da yaralı tüm askerleri cepheye tekrar taşımaları gerektiğine yemin etmiş ve herkesi buna inandırmıştır. Bunun yanında Plevne' de hava koşulları da askerleri zor durumda bırakır:

“Kasım rüzgârları şimdiden kışın yaklaştığını haber veriyordu... Hatta Ekimin ortasında kar bile yağmıştı. Yağmur kesilmiyordu.” (a.e.,1973: 114)

Mahmut Plevne'de tanıştığı bir asker arkadaşı ile savaş ortasında Rusların tutsaklıklarından kaçıp bir köye sığınmışlardır. Günler orada geçerken köye baskın yapılacağı haberi ile köylülerin doğudan batıya göçleri başlamıştır. Mahmut da köylülerin arasında yaşadığı yere, İstanbul'a, köyde onları doyuran, saklayan aile ile geri döner:

“1878 yılının Ocak ayında Rusların arkasından Edirne'ye varmışlardı. Rus ordusu Yeşilköy'de durunca, göçmenlere yol açılmıştı... Mahmut da köy halkına arpacı dükkânına yerleştirmişti. Gelen memurlar ordu için atlarla arpa ve samanları almış, dükkân da bomboş kalmıştı.” (a.e.,1973: 156)

Romanda anlatılan olaylar gerçekçi roman anlayışıyla verilir. Nitekim o dönemin savaşları ve toplum üzerinde oluşan sarsıntı, halkın bezginliği ile birlikte fakirlik, sefalet içerisinde insanların hayatlarını esaret altında ki ezilişleri o an ki tutumları, hükümetin ve diğer devletlerin olaylar karşısındaki tutumunu kahramanlarla birlikte romanın arka planında okuyucuya hissettirir:

“Aradan üç yıl geçmişti... 1881 yılının yaz ortalarında bir gün Rasih Usta dükkânının önünde uyukluyordu. Bir yandan da Mahmut'a elindeki gazeteyi okutuyordu. Mithat Paşa'yı Sultan Abdülaziz'i öldürmekte suçladılar. Hâlbuki o,

özgürlük istemişti. Kanun-u Esasi'yi getirmişti. Meşrutiyet kurulursa vatan kurtulur diye düşünmüştü... Şimdi hayatıyla ödüyordu bunları. Her geçen gün biraz daha çamura saplanıyordu.” (a.e.,1973: 169)

Mahmut için geceler zor geçer. Ferhunde ile ayrıldıktan sonra, savaştan geri döndüğünde göçebe ailenin kızı Nazlı ile Rasih ustanın zoruyla evlenmiştir. Mahmut zor durumda kaldığı zaman dilimi olarak geceyi seçmiştir. Mahmut için geceler kâbustur. Mahmut'un biri Nazlı'dan biri Ferhunde'den iki oğlu vardır ve ikisi de birbirlerinin zıttı olmuştur. Mahmut'un başı çocukları ile derttedir.

Yoldaki Adam romanında anlatılan olaylar savaşlar, işgaller ve padişah taraftarlarının baskınları akşamları gerçekleşir. Gündüz gazeteler her şeyi yazar ve halk her şeyi gazetelerden okuyarak öğrenir. Anlatıcı akşam vakitlerini mücadelenin zorluğu ve gizlilik açısından seçmiştir. İşgalci kuvvetler sürekli devriye gezerler. Gündüzleri gazete satan çocuklar bağıra bağıra mahallelerde dolaşırlar:

“Çarpışma üç gün sürdü. Halktan da ölenler, yaralananlar oldu. Tüfeklerinde mermisi bulunmayan jandarmalar çok güç anlar yaşadı. Silah sesleri geceleri daha fazla arttı. Askerler sokak başlarında nöbet tutmaya başladı. Ve sonunda İstanbul, eski sessizliğine, kaderine boyun eğmişçesine ümitsizlik içindeki ümidine döndü...” (a.e.,1973: 225)

“Not: Paris'te 4 Şubat 1902' de ilk Jön Türk kongresi yapılmış, anlaşma olmamıştır. Prens Sabahattin Beyle, Ahmet Rıza Bey'in araları çok açılmıştır. 1897 yılında Ahmet Celalettin Paşa aracılığıyla Abdülhamit'in mevki ve para vaadine kanan birçok Jön Türk dağılmış, bir kısmı Mizancı Murat Bey'le İstanbul'a dönmüştür. 1889 yılında İstanbul'da kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hiçbir

üyesi, daha öncekiler gibi, yurttan tutunamamıştır. Yine de Jön Türkler savaşa devam edecek, meşrutiyet kurulacak, hürriyet gelecek, Sultan düşecektir.” (a.e.,1973: 229)

“24 Temmuz günü İkinci Meşrutiyetin ilanı dolayısıyla, milli bayram kabul edilip şenlikler başlayınca Doktor Cemil uzamış sakallarıyla çıkıp gitti. İttihatçılar geçici de olsa sinmiş, Hürriyetçiler idareyi eline almış görünüyordu. Yeni bir oyun oynanmıştı, halk bunu gerektiği gibi bilmiyordu. Ortalıkta dönen bir yığın laf vardı; hepsi bu kadardı.” (a.e.,1973: 371)

Yoldaki Adam romanı 1876 yıllarını anlatarak başlar. Romanın sonu

“12 Mart 1972

Saat: 21.30

Kurtuluş” şeklinde sona erer.

4.4 Dil ve Üslûp

Romanda okuyucuya her şey bilindiği gibi açık açığa anlatılır. Kahramanların fiziki özellikleri bile anlatıcı tarafından verilir:

“Yaşantısı basitti Mahmut’ un. On yıl evvel Erzurum’un bir köyünden İstanbul’ da ki babasının yanına gelmiştir. Şimdi yirmi iki yaşlarında vardı. Al çuhadan cepken, al çuhadan şalvar giyerdi. Yanakları da al aldı.” (a.e.1973: 7)

Yoldaki Adam romanında şive kullanılır. Mahmut’un köyden gelen bir tanıdığı doğu şivesiyle konuşur:

‘- İsmail Emminin selamı var, demişti.

- Babamın mı?

- He İsmail Eminnin. Bir de mektup gönderdi; denklerin arasında kaldı yarın iletirim sana...

- *Analığım nasıl, babam nasıl? Bibilerim, emmilerim?*
- *İyi iyi, hepsi iyi. '' (a.e.1973: 11)*

Romanda özetleme tekniği kullanılır. Bunun yanı sıra bir başka alıntı tekniği de 'edebi alıntı' tekniğidir. Mahmut'un sürekli yanına gelip giden Öğrenci Cemil ona Namık Kemal' den şiirler okur:

'' Hakir olduysa millet şanına noksan gelir sanma, Yere düşmekle cevher sakıt olmaz kadr- ü kıymetten. '' (a.e,1973: 15)

Romanda iç diyaloglardan yararlanır. Anlatıcı böylelikle hem olayların gidişatını, hem de kahramanların hayatlarını bize sunar.

Romanda şahıs kadrosu geniştir. Kahramanlar canlıdır. Kahramanların psikolojik ve fiziki hallerini verilerek olaylar anlatılır. Romanda iç çözümleme yöntemi de kullanılmıştır. Okuyucu bu yöntemle kahramanların iç dünyalarını daha iyi tanır:

“En iyisi köye gitmekti; babasını çağırırdı. Gönlü razı olmasa da Ayşe ile evlenir, düşünmekten kurtulurdu.

Karşısında kırmızı fesinin altında bir hamam böceği gibi duran bir arap görünce irkildi.

- *Mahmut Efendi sen misin?*
- *Benim..*
- *Seni Osman Paşanın konağından isterler!*
- *Osman Paşa mı? Bir yanlışlık olmasın Hacı Efendi? Ben Osman paşa dediğini tanımam, o da beni tanımaz.*

Arap Mahmut'u süzdü. Dilini çıkartıp dudaklarının etrafında gezdirdi. Bir süre de boş dükkânı seyre çalıştı.” (a.e.1973: 18)

Anlatıcı eserini ele alırken dönemin giyim kuşamını da yansıtmaya çalışır:

“Bu geceki kupadaki kadın olacaktı... İndi arabadan... Açık yaşmak giymişti, tülbenti ince ve şeffaftı. Yaşmağının alt kısmını açmış, dudaklarını, burnunu meydana çıkarmıştı. Yaşmağın üst kısmını, alnının kenarlarından tutturmuştu. Şakaklarından siyah saçlarının küçücük iki teli kıvrılarak dışarı çıkmıştı. Feracesinin yaka kısmı dantelli idi. Mahmut neredeyse çökecekti, anlayamıyordu, aklı almıyordu! Karşısındaki kadın yüzünü açmıştı, hem de çekinmeden yabancı bir erkekle konuşuyordu.” (a.e.1973: 10- 11)

Akşamcıların işgalden önce meyhanede olurlardı. Meyhanede Amelya adında bir dansöz kız vardı. O, hem şarkı söyle hem de oynardı. Bazen de tiyatrolar yapılırdı. Komik Şehir Kel Hasan Efendi'nin Hayalhane-i Osmani tiyatrosu adında oyunlar oynanırdı.

Bölüm 5

GÜN BATARKEN

Gün Batarken romanı, Osmanlı Devletini çöküşünün ıstırap verici hikâyesidir. İttihat ve Terakki iktidarı süresince İstanbul da geçen olaylar, sosyal hayat, baskı içinde sürüp giden çekişmeler, I. Dünya Harbi'ne girişi, Birinci Kanal Harekâtı ve Çanakkale savaşlarının detayları, parti çekişmeleri, çekilen sıkıntılara rağmen Türk askerinin ve milletin dayanıklılığı, direnci ve sabrı anlatılır.

Savaş yurdun kapısına kadar uzanmıştır. Donanmanın başında bir İngiliz amiri, ordunun içinde Alman subayları vardır. Sadrazam Sait Halim Paşa'nın silik resimleri yanında Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Dâhiliye Nazırı Talat Bey'in canlı resimleri her gün görünür. Roman, vatan aşkıyla yanan bir genç ve aşkla yanan ümitli bir kadının o zamanın koşulları çerçevesinde anlatımıdır.

5.1 Kişiler

Sadrazam Sait Halim Paşa

Romanda karakteristik özelliklerine yer verilmemiştir. Sadrazam Sait Paşa Enver Paşa'nın dediklerini yapan silik bir kişi olarak yansıtılır.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşının lideridir. Vatanı kurtulacağına inanan bir liderdir. Gün Batarken romanının başkahramanı olan Ragıp, Mustafa Kemal'le Çanakkale Savaşı'nda sırt sırta savaşmıştır. Onunla konuşmak ister. Onu hiç unutamaz. Ragıp, Mustafa Kemal'e hayrandır. Ragıp'ın tek umudu odur. Mustafa Kemal ona "çocuk" diye hitap eder. Romanda Mustafa Kemal'in askerin umut kaynağıdır. Yazar Mustafa Kemal'i yorulmak bilmeyen, güçlü, kuvvetli, Çanakkale savaşının lideri olarak ele alır. Eserin sonunda Ragıp, Harbiye Nezaretinin önünden geçerken Mustafa Kemal'i görür ve yanına gider:

"-Paşam! diye haykırır. Mustafa Kemal'i görmüştür. Mustafa Kemal de Ragıp'ı tanıdı. Hatta bu rastlantıya sevindi bile.

- *Çocuk! Ne arıyorsun burada?" der.*
- *Paşam! Bizi sen kurtaracaksın, senden başkasını göremem.*
- *Biz dediğin kim çocuk?*
- *Bu vatan!*
- *Burası yeri değil.*
- *Anlıyorum paşam! Sizi nerede bulabilirim?*
- *Per Palas'a gel. Orada kalıyorum.*

Mustafa Kemal'in yaveri biraz gerisinde duruyordu. Her ikisi de Harbiye Nezaretinden çıkmış olmalıydılar. Kaputlarının yakasını kaldırmışlardı

- *Paşam!*
- *Üşüyeceksin çocuk. Seni gördüğüme sevindim, Pera Palas'a gel, konuşalım.*

- *Trabzondan takayla dönerken bir adam bana Şehremini' ndeki Recep'in kahvesinden bahsetti.*
- *Sırası gelince oraya da gidersin. Hoşça kal çocuk! Kendine iyi bak.*

Mustafa Kemal uzaklaştı. Ragıp, onu kısa bir süre, ağzında ağızlığı, elinde kamçısıyla Çanakkale'de siperlerden sipere dolaşırken görür gibi oldu... İnandı, sevindi, cesareti ve gücü yenilendi. '' (Gün Batrken,1981: 459)

5.1.1 İttihat ve Terakkiciler

Şadan ile Sadi

Feride'nin ağabeyleridir. İkisi de ittihatçıdır. Her zaman Enver Paşa, Talat Bey, Cemal Paşa derler başka bir şey bilmezlerdi. Onlar ne isterse yaparlar neyi tutarlarsa, tutarlar onların tutmadıklarını tutmazlardı. Ragıp'ı hürriyetçi babanın oğlu olduğu için sevmezler kardeşleri Feride ile görüşmelerine izin vermezlerdi. Feride ile Ragıp kaçtığında, Ragıp'ı şikâyet edip askere savaşa göndermelerinde büyük rol oynamışlardır. Şadan ile Şadi tam bir Ragıp düşmanıydılar. Ragıp'ın batması için ellerinden geleni yaparlardı

5.1.2 Hürriyet ve İtilafçılar

Ragıp

Gün Batarken romanının başkahramanıdır. Ragıp kendi halinde, babasını küçükken kaybetmiş, annesi ile yaşayan, hem Darülfünun' da okuyup hem çalışan, mahalleli tarafından çok sevilen bir gençtir. Babası Hürriyet Partisi yanlısı bir adamdır. Feride adlı kıza sınırsız âşık olan Ragıp onun için her şeyi yapmaya hazırdır. Feride'nin ailesi ittihatçıdır. Bütün aile Talat Bey, Enver Paşa, Cemal Paşa

taraflıdır. Feride, Ragıp'ı çok sever ama iki gencin yapacakları hiçbir şey yoktur. Feride'nin ağabeyleri Ragıp'a rahat vermezler. Ragıp'ın babası vaktiyle Hürriyetçilere katılıp İttihatçılara karşı çıkmıştır. Ragıp bir gün dayanamayıp Feridelerin evini basar ve onu kaçıırarak evlenir. Ragıp son sınıfta okurken Feride'nin ağabeylerinin de ihbarı üzerine askere alınır. Ragıp subay olarak I. Dünya Savaşında cephe cephe gezerken doğuda tifüse yakalanır. Bu hastalık yüzünden Ragıp'ın kulakları ağır işitmeye başlar. Ragıp ruhsal bir bunalıma girer.

Feride'nin aşkı ile yanıp tutuşan Ragıp, iktidarda Hürriyet Fıkrası olduğu için savaş dönüşü işsiz kalır. Onun tek istediği Çanakkale savaşında tanıdığı Mustafa Kemal Atatürk ile vatanın durumunu konuşmaktır. Ragıp savaş esnasında Atatürk'ün yanında emireri olarak bulunur. Ragıp, Mustafa Kemal Atatürk'ün azmine, sağlamlığına o mavi gözlerine hayran kalmış, onu babası gibi sevmiş ne derse onu yapmış ve hiçbir zaman onun yanından ayrılmamıştır. Ragıp'ı savaş dönüşü İstanbul'a gelişi bir yandan mutlu ederken, bir yandan Mustafa Kemal Atatürk'ten ayrılacağı için çok üzülür.

Ragıp romanın son bölümünde Mustafa Kemal Atatürk'le konuşmasından sonra vatanın kurtuluşuna gönül vermiş kişilerin yanında yer alır. Hayaller yavaş yavaş, adım adım gerçekleşir.

Feride

Feride Ragıp ile evlidir. Ragıp'la Feride'nin hikâyesi, pencerenin altından atılan kırmızı gülle başlar. Ragıp, Feride'nin yaşadığı evin önünden geçerken Feride ona ya bir gül ya da bir karanfil atar. Ragıp'tan on dört yaş küçük Feride ona deliler gibi âşık olmuş her gün Ragıp'ın okuldan gelmesini beklemek için pencerelerin

kenarından ayrılmayan biridir. Ragıp ile ilişkilerini öğrenen ağabeyleri Feride'yi okuldan almış Ragıp'ı can evinden vurmuşlardır. Ama onlar hiç yılmamış bir iki saniye de olsun birbirlerini görmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Feride'nin ağabeylerinin İttihatçı olmaları bu beraberliğe razı olmamaları onların beraberce kaçmalarına, yıllarca çile çekmelerine neden olmuştur. Onlar bütün engelleri aşarak birbirlerine kavuşurlar.

Feride çok güzel bir kadındır. Feride ile Ragıp evlendikten sonra evlerini basan işgalci güçler Feride'yi döver. Onun güzelliği dillere destan olarak anlatılır. Daha sonraları Feride, Ragıp'a olan sevgisini anlatmak için her seferinde şarkı söyler.

Sütçü Musa

Sütçü Musa'nın romanda Ragıp'a yardım eden tek kişidir. Musa, oğlunu Çanakkale Savaşında kaybetmiştir ve Ragıp'ı çok sever. Musa Feride ile Ragıp'ı evlendirmek ister ama bir yandan da Feride'nin ağabeylerinden dolayı Ragıp için endişe duyar. Musa, Ragıp'ın babasının arkadaşıdır. Ragıp ne zaman evlerinin önünden geçse hemen, ''Ragıp bey oğlum nereye böyle gel bir sütlü kahvemizi iç diye seslenirdi.'' Sütçü Musa Ragıp ile Feride'nin kavuşmalarında en etkin rol oynamış, onların kaçmalarına yardımcı olmuş iyi niyetli bir insandır.

Manav Kazım

Manav Kazım, kendi halinde, aile sahibi ekonomik açıdan ancak karnını doyurabilen bir adamdır. Manav Kazım, Ragıp'ın mektep arkadaşıdır. Birbirlerini severler. Kazım, Ragıp için endişelenir, her defasında ''Feride'den vazgeç, abileri

başını yakacak’’ der. Seferberlik ilan edildiğinde savaşa giden Kazım şehit olur. Kazım, ittihatçı olmamasına rağmen korkudan hep susar. Manavında temizlik yapıp, rafları dizerken, bir şarkı tutturur bazen de türkü söyler.

Mustafa

Mustafa, on altı yaşında bir delikanlıdır. Doğu cephesinde dedesi ile birlikte çarpışır. Dedesi, Çanakkale Savaşı’nda şehit olmuş ve Mustafa’yı Ragıp’a emanet etmiş ondan çok şeyler öğrenmesini söylemiştir. Hâlbuki Ragıp, Mustafa’nın kendisinden değil de onun Mustafa’dan çok şey öğreneceğine inanır. Ragıp İstanbul’a geldiklerinde Mustafa’yı da evlerine alır ve ona kendi çocuğu gibi bakar. Feride onun her şeyiyle ilgilenir, anne şefkati ile ona yaklaşır. Mektebe gönderilen, Mustafa için her şey çok güzel gider. Mustafa, Ragıp’ı çok sever hiçbir zaman onun yanından ayrılmaz hatta elinden geldiğince onu korur ve ona bir şey olacak diye çok korkar.

5.2 Mekân

Romanda, mekân İstanbul’dur. İstanbul’un kapalı ve açık mekânları ayrıca savaş alanları tasvir edilir. *Gün Batarken* romanı, Ragıp’ın dükkânında umutlarla başlar. Ragıp’ın her kötü olaylarda kendini soyutlamak için saklandığı dükkânı daha sonra, onu ailesinden ayıran bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Kahve, tekke, Manav, Sütçü Musa’nın evinin bahçesi, Aşı Boyalı Ev ve Çanakkale Savaşı’nın yaşandığı yerler başlıca mekânlardır. Olayların çoğu Ragıp’ın yaşadığı yerde geçer. Dış mekânlara çok rastlanılır. Sokaklarda ki işgalcilerin yaptıkları kötü olaylar

anlatılır. Sütçü Musa'nın yaşadığı yer Ragıp'ın annesini ve eşini korumak için seçilen mekândır.

Feride'nin ve ailesinin yaşadığı ev İstanbul'un sokaklarındaki herhangi bir evden farksızdır. Bu ev Feride'nin Ragıp'ın aşkıyla yanıp tutuştuğu onu her akşam okul dönüşü odasının penceredesin de beklediği ve ona şarkılar söylediği bir mekân olarak tasvir edilir:

“Zaman geçmiş, bu eski İstanbul mahallesinin ayrı ayrı köşelerinde oturan çocuklar birbirlerine öylesine ısınmışlardı ki, okul dönüşü bile yollarını gözler olmuşlardı. Feride, Ragıp'tan üç- dört yaş küçüktü. Fakat arzulu, dopdolu hislerle Ragıp' a bakardı. âşık olmuşlardı. Feride Ragıp'ın okuldan dönmesini beklerdi, pencerelerde. Arzu dolu hislerle Ragıp'a bakardı. Bir süre sonra Feride'yi okuldan alıp eve kapatan ailesi, Ragıp'ı can evinden vurmuştu, sanki.”

“İşte, bu suretle yolları Arnavut kaldırımı kaplı şu mahallede Feride'nin sesini Ragıp sadece kafes arkalarından dinlemeye başlamıştı.” (a.e.,1981: 8)

“Bazen de şarkı söylemez kafesin aralığından bir karanfil, lal rengi bir karanfil ya da bir gül yere düşerdi. Ragıp etrafına çekinerek baktıktan sonra çiçekleri kaparcasına alır, evvela fesinin içine kor, sonra eve gidince öper, okşar kitaplarının arasında saklardı...” (a.e., 1981: 8)

Aşı boyalı ev iki aşğın buluştuğu yerdir. Bu evde bir boşalma, bu evde bir huzura varma, bu evde bir sevdaya güven vardır.

Ragıp her sabah Sütçü Musa Ağa'nın evinin önünden geçerken Musa Ağa hiç şaşmaz her sabah Ragıp'ı evlerinin bahçesine sütlü kahve içmeye çağırırdı. Onlar konuşurken Sütçü Musa'nın karısı Hasibe Hanım onlara sütlü kahve pişirir. Bu bahçede bazen memleket sorunları bazen de Ragıp'ın Feride'ye olan aşkı konuşulur.

Musa Ağa, Ragıp'tan hep bir şeyler öğrenmeye çalışır. Zira Musa'nın oğlu askerdedir ve bu yüzden Musa Ragıp'ı çok sever, hep onunla dertleşmek, konuşmak ister:

Ragıp soluk aldı. ' Vatan nedir Musa Ağa dedi.

- *Bilmem oğul sen söyle'*
- *Cevdet Paşa'ya göre Türk askerlerinin köy meydanı, Ziya Gökalp'e göre Turan ülkesi, Namık Kemal'e göre bütün Osmanlı İmparatorluğu, Sadrazam Sait Halim Paşa'ya sorarsan belki de şeriatın hüküm sürdüğü her yer!*
- *Bunların hangisi doğru dedi, Musa Ağa." (a.e.,1981: 23-24)*

Romanda, mekân tasvirleri geniş yer tutar. Özellikle, Ragıp'ın çıktığı Anadolu yolculuğunda bunu ayrıntılarıyla görürüz:

"Kırk saat sonra Konya'daydılar. Tren ne kadar yorulursa yorulsun onları daha bir süre taşıyacağa benziyordu. Her istasyonda soluğunu tazeliyor, biraz canlanıyor sonra yine yoluna devam ediyordu. Pozantı'da tren yolu bitti. Şimdi önlerinde Tarsus'a kadar karayolu vardı, oradan yine trene binip Adana'ya geçeceklerdi. Adana'dan ötesinin nasıl, ne şekilde olduğunu içlerinde bilen yoktu." (a.e., 1981: 78)

"Tarsus'tan Adana'ya geldiler. Adana'da fazla oyalanmadan aynı tren, yoluna devam edince sevindiler. Son durak Toprak Kale'ydi; ondan sonra Halep'e demiryolu yoktu... Yağan yağmurdan Adana ovası taşmış, sular kaplamış yolları çamur içerisindeydi."(a.e.,1981: 81)

"Anadolu'dan geçerken, harap köyler, ocağı sönmüş evler görmüşlerdi. Oralarda insanlar birbirlerinin içinde, yine de birbirinden uzaktı. Bakışlar donuk,

ümitler sönüktü. Fakat Halep böyle miydi? Şu istasyonun önünde bile, görebildikleri kadarıyla bakımlı yollar, düzgün evler, tok insanlar vardı.” (a.e.,1981: 84)

5.3 Zaman

Gün Batarken romanı başkahraman Ragıp ve onun sevdiği kadın Feride'nin aşkı ile ilerler. İstanbul'dan savaşa gidip tekrar geri dönmesi bu aşka hiçbir zaman gölge düşürmemiştir. Bu roman, Cihan Harbi sırasında İstanbul'da içinde ve cephelerde yaşanan acı günlerin ibretli bir hikâyesidir. Milletin o günkü zihniyetini, halkın kendi içinde çekişmelerini, askeri ve sivil bürokrasinin, milleti ve devleti ne hale getirdiklerinin anlatır:

“Ragıp bir kahraman değildi; sadece olaylara karışmıştı. Onun hayranlıkla izlediği gerçek kahramanlar, özlemini duydukları geleceği göğüslerine bir hançer saplanmışçasına acıyla beklediler, sonra silinip kayboldular. Tarih nankördür; kişiler ve kalemler gibi onları aramak zahmetine bile katlanmaz. Biz de istemeyerek, bu kahramanların adlarını değiştirmek zorunda kaldık. Başlıca üzüntümüz, eksik anlatmaktan, anılarını değerlendirmemekten ileri geldi.” (a.e.,1981: 6)

“Ragıp her okuldan çıktığı zaman Feride'nin evlerinin önünden geçer onun kendisine söylediği şarkıyı dinlerdi. Feride ile Ragıp'ın hikâyesi, penceren sokağa fırlatılan al güllerle başlamıştır. Ragıp evlerinin önünden geçtikçe Feride al bir gül ya da bir karanfil atarken

‘İkimize bir odaya koysalar

Üstümüze altın kilit vursalar

Seni de bana, beni de sana verseler’

Ragıp yokuştan aşağı doğru inip Feridelerin evinin önüne gelince kız hep bu şarkıyı söylerdi.” (a.e.;1981: 8)

Gün Batarken romanı bir aşk hikâyesi ile başlar. Daha sonra ülkenin geldiği durum ittihatçıların halkı çektiirdikleri bu anlarda halkın yaşadıkları anlatılır.

Gün Batarken romanı İstanbul’un içinden mücadele edenlerin romanıdır. Bu romanda aşk hikâyesinin yanında Anadolu’da cephede mücadele edenler anlatılır. Çanakkale savaşı en ince ayrıntısına kadar Mustafa Kemal ile okuyucuya aktarılır. Roman tarihlere pek yer verilmez; ama savaşlar kronolojik olarak anlatılır:

“Feride’nin Aşısı Boyalı Eve gelmesi ardından tam bir hafta geçmişti. Feride’yi yine sevmek istiyordu, hem de bu sefer başka türlü. Sadece yan yana oturup konuşarak sevmek.” (a.e.,1981: 28)

“Ragıp her sabah okula (Darülfünuna) giderken Sütçü Musa’nın evinin önünden geçirdi ve bahçelerin de sütlü kahve içerler biraz Feride’yi anlatırlar biraz da günlük devlet olaylarını konuşurlardı.” (a.e.,1981: 20)

“Ragıp artık kendini aciz hissediyordu. Feride’nin abileri ile kavga edip dayak yediğinden beri Ağustos ayının şu ikinci günü güneş İstanbul’u kavururken ilk defa evden çıkmış, Musaların bahçesine gelmişti. Artık dayanamayacak duruma gelmiş, Feride ile konuşmak istiyordu.” (a.e.,1981: 40)

“Seferberliğin ilanından bu yana tam on altı gün geçmişti. O gün 1914 yılının 18 Ağustosuydu ve iki Alman gemisine Türk bayrağı çekilecekti. Göben’in adı ‘Yavuz’, Breslav’ın adı da ‘Midilli’ olacaktı.” (a.e.,1981: 55)

“Hava sıcaktı, Ağustos güneşi uçuşan sinekleri miskinleştirmişe benziyordu. Ragıp Feride’nin elini tutmak istedi, kız vermedi. Feride donuk görünüyordu, eski istek ve heyecanı yitirmiş gibi bir hali vardı. Korkuyordu.” (a.e.,1981: 46)

“O gece Ragıp’ı almak için eve geldiler. Şadan ile Şadi şikâyetinde bulunmuş ve komiser Ragıp’ı içeri aldirmişti. Kimse dinlemiyordu, gerçekleri olan Ragıp’a olmuştu artık içerde savaşa gönderilmeyi bekliyordu.” (a.e.,1981: 52)

“Nihayet 11 Kasım 1914 tarihi geldi, çattı. O günün akşamüstü yüzbaşı onları karşısına dizdi. Geride, elinde kamçısıyla talimgâh kumandanı alman Rabe Bey duruyordu. < Arkadaşlar, beklediğiniz gün geldi. Allah’a şükürler olsun, İngiliz, Rus ve Fransızlara karşı savaş ilan ettik. Bundan sonra mertlik günüdür. Arkamızda müttefikimiz Almanya dağ gibi durdukça, başımızda Başkumandan Vekilimiz Enver Paşa buldukça sırtımız yere gelmez. Az zamanda düşmanlarımızın belini kırarız. Bu gece size pilavla ırmik helvası var. Afiyetle yiyin. Padişahımıza ve başkumandanımıza dua edin.” (a.e.,1981: 69-70)

Ragıp için artık yolculuk zamanıdır. Romanın dönüm noktası buradan sonra başlamıştır. Ragıp’ın aşkının yanına bir de vatan aşkı eklenmiştir. Anlatıcı yer yer ilim ve Türk tarihindeki önemli olaylara değinir:

“Milattan önce 64 yıllarını, 636 yılında Halid bin Velid kumandasındaki Arap orduları, şehri elde etmekle pek fazla güçlük çekmemişti. Romalılardan kalma sütunlu caddesinin başındaki büyük tak’ın üzerine ilk cami kurulmuştu. 1085 yılında, Malazgirt’ten on dört yıl sonra, Süleyman Şah’ın önderliğiyle, Melik Şah’ın askerleri Halep’e girmişlerdi.” (a.e.,1981: 85)

“Ertesi gün Cihad-ı Ekber ilan edilmiştir. Onlar şimdi Haydarpaşa’da trenin kalkmasını bekliyordu. İki gün evvelki gibi gar kalabalık değildi. Zaman zaman bir askeri birliğin ayak sesleri duyuluyor, ileride manevra yapan yorgan bir lokomotifin düdüğü işitiliyordu.” (a.e.,1981: 75)

“Geceyi misafirhanede geçirdikten sonra, ertesi sabah hepsi ayrı ayrı yerlere gidecek, bu suretle günlerce beraber süren bir yolculuk böylece bitecekti. Çoğunun önünde çöl vardı. Kumların sıcaklığını, develerin sallana sallana bu sıcak kumlarda ilerleyişini şimdiden görür gibiydiler.” (a.e.,1981: 89)

Anlatıcı, romanı anlatırken karşıya tarihi olayları en içten şekilde anlatır. Bunun yanında, önemli olayları tarihin çizgisinde okuyucuya sunar. Mustafa Kemal’in savaştaki sözlerini; askerlere davranışını, kuvvetini, bilgisini bize sunmuştur.

Kahramanlar için gece unsuru bütün günün acısı ile baş başa kalınan zamandır. Anlatıcı gece unsurları üzerinde çok durur. Ragıp yolculuk boyunca çöllerden Kanal’a doğru ilerler. Anlatıcı romanın ortalarından sonuna kadar savaşı anlatır.

Romanın en canlı ve can yakan bölümü Çanakkale Savaşı ve Ragıp’ın Mustafa Kemal ile karşılaştığı bölümlerdir:

“ Anlatılamaz! Umarım ki, onlar beni affeder! “(a.e.,1981: 188)

“ Akşam oluyordu... Çadırına çekilip günün batmasını beklerken kendini ölçmeye çalıştı, Ragıp. Artık hisleri ve davranışları tek çizgi üzerinde gitmiyordu; dalgalı bir deniz gibiydi onlar, zaman zaman iniyor, zaman zaman yükseliyordu...” (a.e.,1981: 127)

“Ertesi gün 14 Ocak 1915’te yola çıktılar. Yine Ragıp’ın bölüğü öndeydi. Ocak ayının sonuna kadar hep yürüdüler...” (a.e.,1981: 140)

“Dün, 18 Mart’tı; onlar o günü İstanbul’da, sonra da trende geçirmişlerdi. Herkes Tümen Kumandanı Yarbay Mustafa Kemal iyi bir askermiş diyordu. Hâlbuki

18 Mart'ta "Kuın Elizabet" zırhlısının ateşi altında alevler içinde kalan Çanakkale şehri durgun sulara yaslanmış, serinlemeye başlamıştı." (a.e.,1981: 193)

"26 Mart'ta Beşinci Ordu kurulmuştu. O gün Ordu Kumandanı olarak Liman Von Sanders Gelibolu'ya gelmişti."

"...19 Nisan'da ise On dokuzuncu Tümen, gelen ordu emri üzerine, ordu ihtiyatı olarak Bigalı 'ya çekilmişti. Nisan gecesi Bigalıyı sarmıştı." (a.e.,1981: 196)

"Daha sabaha çok vakit vardı. Etraf karanlıktı. Takvimler 1915 yılı Nisan ayının 25'ini gösteriyordu. Şu Seddülbahir muntıkasında, sadece 9'uncu tümen vardı... Onların tümeni, 19'uncu tümen geriye ihtiyattaydı. 5. Ve 7. Tümenler kuzeyde Saros Körfezi ile Bolayır arasındaydı. 11. ve 3. Tümenler ise karşıda, Anadolu yakasında bulunuyordu. Şimdi hepsi görevlerinin başındaydı. Ve sabah, geceyi bir türlü aydınlatmıyordu."

"...Gün hala aydınlanmak bilmiyordu. Herkes uykusuz, herkes endişeliydi. Kızgın mermilerin gökyüzünde bıraktığı izler çizgi çizgi uzanıyor, şarapneller uzaklara yağmur gibi serpiliyordu."(a.e.,1981: 201)

"Sabah olmuştu... Sabah rüzgârı hırçın ve sertti. Asker üşüdüğünü belli etmemeye çalışıyordu. Bütün alay, sanki özlediğine kavuşmuş, sanki büyük bir iş başarmış gibi rahatladı. Bigalı ovasına sarıldıkları zaman Yarbay Mustafa Kemal'i uzaktan gördüler, alay kumandanı, tümen baştabibi ve emir subayıyla beraber geliyordu. Yarbay Mustafa Kemal; atına binmiş, en önde gidiyordu."(a.e.,1981: 205)

"O gece buldukları yerden 261 rakımlı tepeye doğru kurşunlar vınıyordu. Saat, 10.30 da durmamıştı. Ve ilk kurşun, Ragıp'ın düşündüğünün aksine, yine Mustafa Kemal'in sesi ile 'Ateş', Türk kesiminden atılmıştı."

Gün Batarken adlı romanda Çanakkale Savaşı esnasında kurşun yağmuru altında Mustafa Kemal' in askerlerine verdiği son emre yer verilir. Çanakkale bir kişinin destanı değildir. Bir kişi ele alınıp, tek başına onun hikâyesi anlatılamaz. Birbirlerinin içine girmiş taburların, yerleri kolay kolay bilinemeyen alayların, Mehmetlerin, yine Mehmetlerin hikâyesidir bu anlatılanlar.

Kahramanlar akşam olduğunda gittikleri dağlarda konaklar. Gündüzleri yolculuk yaparlar. Taarruz, tüm çıplaklığı ile geceleri harekete geçer. *Gün Batarken* adlı roman yazılırken zaman unsuru olarak gece ve akşamüstlerine sık yer verilir. Aynı zamanda anlatıcı mevsimler üzerinde de durulur:

“Ragıp ve Mustafa Kemal Gelibolu'dan gemiye bindikleri zaman hava kararıyordu. 1915 yılı Aralık ayının onuydu. İstanbul'a dönüyorlardı. Karanlık iyice çökünce gemi sadece bir kere düdük çaldı. İskelede, Mustafa Kemal'i uğurlamaya gelenler selama durdular.” (a.e.,1981: 323)

Anlatıcı olayları o kadar sade ve anlaşılır bir üslûp la ele alır. Ragıp için yolculuk yine başlar. Aşkını yine İstanbul' da arkasında bırakmıştır. Bu sefer Ragıp bir yandan üzülürken diğer yandan Mustafa Kemal'i tekrar göreceğim diye sevinir. Anlatıcı, tarihi kronolojik bir şekilde sıralanır:

“İstanbul hasta bir adamın kalbi gibi çarpıyordu. Yorgun ve derinden. Neredeyse durdu, duracaktı. O, tam bir buçuk ay sonra, 24 Ocak 1916 tarihinde böylece İstanbul'u arkasında bırakıp uzaklaşıyordu” (a.e., 1981: 377)

“Bir ay kadar oldu yola çıkalı, dedi, Ulukışla'dan sonra karlara gömüle gömüle yaya gidiyoruz. Bayburt'a ulaşmaya on beş günümüz var sanırım.” (a.e., 1981: 380)

“8 Ağustos’ta, Fırat kenarından Kemah’tan, Karadeniz sahiline kadar uzanan bir hat üzerinde tutunabildikleri zaman, gömleklerinin terden vücutlarına yapıştığını, hatta eriyip lime lime olduğunu ancak fark edebildiler.” (a.e., 1981: 393)

“1916 yılı Aralık ayının son günleriydi. Kazım’ı bir arabaya koyup yaşamak için direnen diğer hastalarla beraber götürürlerken Ragıp, Mustafa Kemal Paşa’ nın İkinci Ordu komutan Vekilliğine getirildiği haberini aldı.” (Büyükarkın, 1981: 399)

“Ragıp’ın hep bir dileği vardı izin verdikleri ilk günü Mustafa Kemal’i görmeye gitmekti. Ama dileği olmadı, Mustafa Kemal’i göremedi. Bekledi, hep bekledi. Zaten bütün ordu bekliyordu. 1917 yılı baharı gelince Ruslar yeniden saldıracaklardı, onlar ise savunabilmek için çareler arayacaklardı.”

“...kışın dondurucu ayazı kaybolmaya başladığı sıralarda bazı tepeler üzerinde Ruslar görününce, ilk haber ‘Geliyorlar!’ oldu. Fakat tabiat kış uykusundan uyandığı sıralarda bile bu ‘Geliyorlar!’ sözü, ‘Geldiler’ e dönüşmedi. Ruslar oturdukları yerde kalmıştı, sanki.” (a.e., 1981: 400)

Romanın sonunda İstanbul’a dönüş başlar. Ne olursa olsun kahramanlar artık İstanbul’a varacaktır. Hatıraları, öğrendikleri, gördükleri her şey ile ailelerine kavuşacaklardır. Anlatıcı, okuyucuya savaşları, cepheleri, yıkanları, yıktırmaya çalışanları, ölüleri, ölenleri, öldürenleri, hastalıkları, sürenleri, sürülenleri her şeyi açıklayıcı kan dondurucu bir şekilde hissettirir.

5.4 Dil ve Üslûp

Gün Batarken romanında anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Roman bu yönden tarihi roman özelliği taşır. Anlatılanlar dolaylı yollardan değil, açık bir üslûp ile anlatılır. Yer yer sıfatlara yer verilir.

Anlatıcının en çok kullandığı sıfatlar, akşamın karanlığı, ay ışığı, gecenin hüzün veren anıları, aşk acısı, vatan sevgisi, gecenin sessizliği, kan kokusu, denizin hırçın dalgası, karanlık, titreyen mum ışığı ve titreyen gecedir. Dönemin siyasi durumu ve tarihini kahramanların psikolojisi ile birlikte okuyucuya hissettirilir.

Gün Batarken romanının kahramanları Ragıp ve Feride'nin aşkları dörtlüklerle verilir. Romandaki aşk konusunu monotonlaştırmamak için başvurulan yöntemlerden biri de şiirsel anlatımdır:

“İkimizi bir odaya koysalar

Üstümüze altın kilit vursalar

Seni de bana, beni de sana verseler.” (a.e.,1981: 8)

Romanda, genellikle anlatıcı kahramanlarını konuşarak duyguları yansıtmayı tercih eder:

“Ragıp ‘Şimdi aralık kapıdan süzülüp içeri girecek’ diye düşünürken, Feride yavaş yavaş aşı boyalı evden uzaklaşmaya başladı. Hep kızı düşünüyordu.” (a.e., 1981: 12)

Dış mekân tasvirlerine yer verilmiştir. Anlatıcı sanatlı sözcüklere pek fazla yer vermez. Cümleler genellikle haber niteliğini gösterir. Kısa cümlelere de yer verilir:

“- Geleyim mi? Nereye?

- Bizim eve!

- Aşı boyalı eve mi?

- Evet, bir saatçik olsun seni yakından göreyim. Konuşalım...

- Peki... Geleceğim.” (a.e.,1981: 10)

Romanda özetleme tekniği de kullanılmıştır. Birinci Dünya Harbi'nin, Birinci Kanal Harekâtının ve Çanakkale savaşlarının detayları, harbin cepheleri, parti çekişmeleri, çekilen sıkıntılar Türk askerinin ve milletin dayanıklılığı, direncini ve sabrı kahramanın ağzından özetleme yoluna gidilmiştir:

“Savaş yurdun kapısına kadar uzanmıştı. Donanmanın başında bir İngiliz amiri, ordunun içinde bir alman subayları vardı. Sadrazam Sait Halim Paşa'nın silik resimleri yanında Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Dâhiliye Nazırı Talat Bey' in canlı resimleri gazetelerde her gün görünürdü... Ekmeğin vesikayla dağıtılacağı, geceleri petrol lambalarının bile kısılması gerekeceği, Kırk çeşme sularının yakında kuruyacağı, halktan toplanan para ile İngiliz tezgâhlarında yaptırılan iki savaş gemisinin yurda döneceği haberlerine her gün bir yenisi ekleniyordu...” (a.e., 1981: 13)

Anlatıcı Mustafa Kemal'in giyim kuşamıyla ve fiziki özellikleri ve savaş esnasında onun sözlerini de okuyucuya yansıtır:

“Yarbay Mustafa Kemal sarı saçlı, mavi gözlüydü. Elbisesinde bir toz bile yoktu; savaşa dahi giyimine dikkat ettiği anlaşılıyordu.” (a.e., 1981: 193)

“Etrafa kurşunlar yağmur gibi serpilirken Mustafa Kemal' in sesi duyuldu: Size ben ölmeyi taarruz emretmiyorum; ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler, başka kumandanlar gelir! Vatan böyle kurtulur!” (a.e.,1981: 212)

Anlatıcı *Gün Batarken* romanında şive kullanmıştır. Sütçü Musa Ağa Ege şivesiyle konuşur. Bazen de, iç dünyasını tasvir ederek yansıtır. Çeşitli iç konuşmalara da yer verir:

“Şimdi dönüş başlamıştı ne olursa olsun İstanbul’a varacaklardı. Şimdi yanında Mustafa’ da vardı. Onu hiç yanından ayırmayacaktı. Belki de Mustafa’nın ondan değil, onun Mustafa’dan öğrenecekleri vardı. Evvela on altı yaşına rağmen şu küçük askerin hala ayakta nasıl durabildiğini araştıracaktı.” (a.e.,1981: 435)

SONUÇ

Gün Batarken, Yoldaki adam ve Belki Bir Gün romanlarında tarihi olaylar, gerçeklik göz önünde bulundurularak kurgulanmıştır.

Bekir Büyükarkın, tarihi romanlarını önce gazetelerde tefrika etmiş sonradan kitap haline getirmiştir. Yazar, tarihi romanlarında, tarih sevgisi yanında eğitici olma amacı da güder. Ancak onun romanları sanat kaygısı gözetilmeden yazılmıştır.

Bekir Büyükarkın, romanlarında olayları genel hatlarıyla ele alınır. Ancak yazarın roman kurgusunda sağlam bir tarih bilgisi ve siyasi olaylara hâkimiyet bulunmaktadır. Olay örgüsünü siyasi hareketlerden alan bu romanlar aşk hikâyelerini de eş zamanlı olarak anlatır.

Romanlarda kahramanlarının birçoğunun isimleri gerçek hayattan farklı olarak verilmiştir. Yazar bunun dışında, kahramanların hayat hikâyelerinden yola çıkarak dönemin siyasi yapısını ele almıştır. Söz gelişi, İttihatçılara karşı koymak isteyen başkahramanlar korku içinde yaşar ve bir şey yapamazlar. Hikâyelerde geçen kadınlar daha sağlam yapıda görünürler. İttihatçılarla dostluk kuran kişiler ise rahat bir hayat sürerler. Milli değerlerine sahip çıkan halktan bazı kesimler ittihatchılara karşı cephe açarlar. Bunlar önlerine kim çıkarsa çıksın doğruları, gözler önüne serip halkı uyandırmaya çalışırlar.

Çanakkale Muhaberesi öncesinde, sonrasında o anda yaşanan olaylar kahramanlarca anlatılır. Yaşanan savaşlar, taht kavgaları, siyasi olaylar, macera unsurları ve bunların yoğunluğu arasında kopukluk yaratmıştır. Anlatıcının tasvirleri dış mekânlarla anlatılır. Dolayısıyla savaş tasvirleri ayrıntıyla işlenir.

Romanlarda, zaman unsurunu dikkatlice işlenir. Tarih tüm gerçekliğiyle anlatılır. Her üç romanda da tarihler belirgin ve titizlikle verilmeye çalışılmıştır. Yalnız, *Belki Bir Gün* romanında tarihler verilmiş de olsa vaka-zaman ilişkisi, bütünlüğü tam olarak sağlamamıştır.

Belki Bir Gün, Yoldaki Adam ve Gün Batarken romanlarında akıcı, sade, sürükleyici ve etkileyici bir üslûp la görülür. Bekir Büyükarkın, tarihi romanlarını dönemin gerçekliğine uygun bir dil ve üslûp la birleştirilmiştir.

Sonuç olarak Bekir Büyükarkın'ın tarihi romanlarıyla çok farklı tarihi dönemleri birer kurmaca bir metin çerçevesinde okuyucuya başarıyla yansıttığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

AKKUŞAK OSMAN, (03.10.2010) “Bekir Büyükarkın’ın Tarihi Romanları”,
Yeni Şafak,

ARGUNŞAH ERAYDIN, Hülya, (1990) *Türk Edebiyatında Tarihi Roman*
(*Türk Tarihiyle İlgili*), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış
Doktora Tezi, İstanbul

BÜYÜKARKIN, Bekir, (1965), *Belki Bir Gün*, Hakan Yayınevi

_____ (1973), *Yoldaki Adam*, Hakan Yayınevi

_____ (1981), *Gün Batarken*, Ötüken Yayınevi

_____ (1997), *Tarihten Hikâyeler*, Arkın Kitapevi

ERDOĞAN, Seyfi (1999), *Bekir Büyükarkın’ın Hayatı ve Eserleri*,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi